

ORQUESTRES DE BALL

Les orquestres del Baix Llobregat Sud
entre els anys 1930 i 1970

Maria Nadal Estrada

Grau d'Història de l'Art

Curs 2023-2024

Treball de Final de Grau

Tutor: Dr. Josep Lluís i Falcó

Imatge de la portada extreta del programa de Festa Major de 1947 del Prat de Llobregat.
Dibuix de Garcia (1947).

Universitat de Barcelona

ORQUESTRES DE BALL

Les orquestres del Baix Llobregat Sud
entre els anys 1930 i 1970

Maria Nadal Estrada

Grau d'Història de l'Art

Curs 2023-2024

Treball de Final de Grau

Tutor: Dr. Josep Lluís i Falcó

“Típicas y tradicionales son las fiestas mayores de Cataluña con sus ‘envelats’, especie de monumental tienda de campaña, que convierte en pocas horas el más solitario paraje en suntuoso salón de baile. [...] Para efectuar todo este trabajo se fundaron las orquestas denominadas de fiesta mayor.

[...] El origen de estas orquestas tan genuinamente catalanas debemos buscarlo en aquellos músicos aficionados, pastores las más de las veces, que a principios del siglo diez y ocho ‘feien festes majors’. Aquellos músicos que generalmente tocaban el violín para matar sus ocios y distraer sus soledades allí en las altas montañas, mientras apacentaban el ganado, o bien junto al hogar en las largas noches invernales, ensayaban los bailables que luego les solicitaba con afán la gente joven.”

Las Orquestas de Fiesta Mayor. Barcelona, març 1930. Gaceta Musical – A. Miró y Bachs.

ÍNDIX

1. Introducció	1
1.1. Presentació del treball	1
1.2. L'origen de la música, la música popular i els sistemes d'enregistrament sonor fins l'eclosió del segle XX: la música de ball a les Festes Majors	4
2. Objectius	13
3. Metodologia	15
4. Resultats	20
4.1. Les orquestres de ball	20
4.1.1. El Prat de Llobregat	
- <i>Quintet Íntim</i>	
- <i>Orquesta Llamas</i>	
4.1.2. Sant Boi	
- <i>Conjunto Sincom's</i>	
4.1.3. Viladecans	
- <i>Royaltic Jazz i Molas and His Boys</i>	
- <i>Oriental's Band / Orientales Banda</i>	
- <i>Orquesta Delicias</i>	
4.1.4. Gavà	
- <i>Orquesta Mickey-Jazz / Orquesta Bruach / Orquesta Brother's</i>	
- <i>Orquesta Blai</i>	
- <i>Orquesta Bohemios / Orquesta Dickson</i>	
4.1.5. Castelldefels	
- <i>Los Yetis</i>	
4.2. Els actes de ball a les Festes Majors	45
4.2.1. Festa Major del Prat de Llobregat	
4.2.2. Festa Major de Sant Boi de Llobregat	
4.2.3. Festa Major de Viladecans	

4.2.4. Festa Major de Gavà	
4.2.5. Festa Major de Castelldefels	
4.2.6. Festa Major de Begues	
5. Discussió	51
6. Conclusions	62
Bibliografia	64
Arxius i fonts	66

1. INTRODUCCIÓ

1.1. PRESENTACIÓ DEL TREBALL

El treball que ara presento aquí sota el títol *Orquestres de ball: les orquestres del Baix Llobregat sud entre els anys 1930 i 1970*, sorgeix de l'ampliació d'un primer treball que vaig realitzar el curs passat 2022-2023 per a l'assignatura Història de la Música en Època Contemporània. El professor, ara també tutor d'aquest TFG, proposà per a l'avaluació continuada la realització d'un escrit de temàtica lliure que calia de la seva aprovació prèvia. En una tutorització vaig proposar-li un seguit de temes, des de la música de les *Silly Symphonies* de Walt Disney fins al paper les aportacions musicals d'Enric Morera per a *Oracions* de Santiago Rusiñol, una obra "total" modernista. Tanmateix, ell em va animar, per originalitat i interès d'una línia de recerca poc explorada, la tercera de les opcions : un estudi d'una orquestra de ball popular a la població de Gavà, anomenada Orquestra Bruach.

La motivació d'aquest primer treball, entre les altres propostes, venia de les converses que de sempre havia tingut amb el meu avi, Amadeu Estrada (1936-2023), que en formà part a les darreres etapes d'aquesta orquestra. A banda, també, un altre familiar, Montserrat Guinot (1943-), era la neta del director d'aquest conjunt, Pere Bruach, i també me n'havia explicat d'anècdotes. Per tot plegat, tenia una informació de primera mà, inèdita, d'un tipus de formació musical de la qual en temps molt recents s'està perdent la memòria. El resultat, que s'enriquí no solament de les converses i enquestes directes, sinó també de la consulta d'informació documental sonora i escrita conservada a l'Arxiu Municipal de Gavà, demostrà que en aquest tema encara hi havia molt per fer. Arran doncs, d'aquest primer treball, el Dr. Josep Lluís i Falcó, proposà que, tot ampliant la informació en una àrea geogràfica una mica més extensa i ampliant els marges cronològics, es podria realitzar un treball de final de grau que abordés el tema d'aquestes orquestres de ball.

La delimitació d'unes dates d'inici i final de l'estudi, així com d'unes fronteres geogràfiques, va ser difícil de resoldre. Finalment, a mida que vaig anar fent un buidatge bibliogràfic i arxivístic, resultà que uns límits coherents podrien ser l'àrea sud de la comarca del Baix Llobregat (el que normalment anomenem Delta del Llobregat), tot incloent la informació dels municipis de Begues, Castelldefels, Gavà, Viladecans, Sant Climent, Sant Boi i el Prat. D'altra banda, encara que pot ser el més difícil d'establir, he proposat treballar entre les dates de la dècada del 1930 i 1960. La raó pels límits geogràfics és fonamentalment la comunicació constant que ha hagut entre aquests diferents municipis, que d'alguna manera formen una subcomarca, i també la seva vinculació social i cultural amb estrictament la ciutat de Barcelona. Pel que fa els límits cronològics, hem pensat que alguns esdeveniments que transcendeixen els fets històrics comarcals podien ser clau per entendre l'evolució d'aquestes orquestres: la República, la Guerra Civil, l'establiment de la dictadura franquista, la immigració de població d'altres punts d'Espanya, el *desarrollismo* i finalment la progressiva "obertura" cultural de la dictadura a les influències musicals de la resta d'Europa i Estats Units.

Amb tot això, he desenvolupat aquest treball que essencialment ha suposat un recull de les orquestres de ball al Baix Llobregat sud entre aquests períodes esmentats. Tot i que soc conscient que els TFG del grau d'Història de l'Art solen desenvolupar-se a través de la recerca bibliogràfica, m'he trobat que ha calgut un buidatge important dels arxius dels diferents municipis de la subcomarca, atès a la manca de publicacions sobre el tema.

El treball ha quedat organitzat amb alguns temes de caràcter introductori que es desenvolupen en els punts 1, 2 i 3: Introducció, de la que formen part aquestes primeres línies, Objectius i Metodologia. D'altra banda, en un punt 4 de resultats presentarem les dades recollides en la nostra recerca. Primerament, la informació de les diferents orquestres identificades, i en segon lloc, la informació procedent de la documentació vinculada als actes

de ball de les Festes Majors procedents dels municipis estudiats, ja que aquest tipus de documentació, encara que no exclusiva, és la que porta més informació al respecte. Finalment, reflexionarem sobre el que va suposar aquest fenomen de les orquestres de ball a la zona en un punt de discussió i conclusions, dins de les quals aportarem algunes propostes de futur per ampliar la recerca sobre aquest tema.

Voldria finalitzar aquest punt agraïnt a totes aquelles persones que han fet possible el treball. Com no podia ser d'una altra manera, vull començar amb el tutor d'aquest treball, el Dr. Josep Lluís, per l'interès que des del primer moment va tenir pel tema que vaig proposar i tot l'ajut que al llarg de la realització i materialització del TFG m'ha donat: els seus consells, correccions, orientacions bibliogràfiques, han estat imprescindibles.

Tot i que no tutor d'aquest treball, van ser molt útils també les recomanacions bibliogràfiques que, per indicació del meu tutor, em va proporcionar el Dr. Jaume Carbonell.

En segon lloc, voldria agrair a tot un seguit de persones entrevistades que m'han dedicat el seu temps, vinculades de manera directa o indirecta, a l'objecte d'aquest treball: Montserrat Guinot, Francesc Bernad, Patro Otálora i Eugènia Estrada.

Finalment, vull esmentar tant institucions com responsables de les mateixes alhora de fer el recull d'informació. A l'Arxiu de Begues i a Teresa Fresno, l'Arxiu de Castelldefels i Joanjo Vas, l'Arxiu de Viladecans i Xavier Calderé, l'Arxiu de Sant Boi i Carles Serret i Mª Lledó Barreda i l'Arxiu del Prat i Mari Pau Pàmpols. He deixat l'Arxiu de Gavà pel final ja que la nostra relació es remunta al curs passat amb l'inici del treball sobre l'Orquestra Bruach. Vull expressar la meva més sincera gratitud a Assumpció Gabernet, i a Benet Solina, qui no solament m'ha proporcionat dades i informació sinó amb el què hem conversat llargues estones sobre un tema que ens ha acabat apassionant a tots dos. A tots, moltes gràcies.

1.2. L'ORIGEN DE LA MÚSICA, LA MÚSICA POPULAR I ELS SISTEMES D'ENREGISTRAMENT SONOR FINS L'ECLOSIÓ DEL SEGLE XX: LA MÚSICA DE BALL A LES FESTES MAJORS

Es fa difícil fer una breu síntesi de la música popular, especialment una que no abasti més d'un parell de planes. En tot cas, ni que sigui en forma d'algunes instantànies, val la pena fer un petit esment per entendre la realitat de la transcendència del que podríem anomenar *música popular* (música a l'abast de tothom) al segle XX. Caldria que iniciéssim aquesta síntesi cercant l'origen de la música en sí mateixa, i, després, entreveure si d'aquesta primera, de fet, cal cercar les arrels d'una música popular o, a l'inrevés, fer palès que la que es diferencia de la música en general no és pas la que podríem anomenar *popular* sinó aquella que es podria classificar com erudita, culta, classista, sovint agrupada com a *música clàssica*.

De fet, els orígens de la música en el llinatge humà són complicats d'evidenciar, atès que com expressió artística immaterial no deixa per ella mateixa un registre arqueològic. Les anàlisis d'alguns fòssils humans mostren la capacitat d'articular parla i música des de fa almenys 500.000 anys. No serà, però, fins l'aparició dels humans moderns que trobem les primeres evidències arqueològiques d'instruments musicals, com les flautes del jaciment de Geissenkloesterle¹.

Amb les primeres civilitzacions estatals, trobarem una gran quantitat de proves arqueològiques d'instruments musicals de percussió, vent i corda, però també les primeres evidències d'escriptura del que podrien ser els antecedents del registre musical. Així, s'han descrit com les primeres anotacions musicals, algunes plaquetes amb escriptura cuneïforme, localitzades a Nippur (Iraq) d'època babilònica, datables, al voltant del 1400

¹ Münzel, S.; Seeberger, F.; Hein, W. (2002) The Geissenkloesterle Flute – Discovery, experiments, reconstruction, *Studien zur Musikarchäologie* 3. 107-118.

aC². Al tractar-se, l'escriptura, d'una destresa pròpia d'individus que han rebut una formació específica no accessible per al poble en general, està clar que estem davant de l'enregistrament de música ja no estrictament popular. D'aquestes primeres músiques, començarem a tenir diferents tipus de proves en tot el món antic: Egipte, Grècia i Roma clàssiques, etc.

Entrant a l'Edat Mitjana europea, la informació és més extensa. Sabem de l'existència de músiques particulars per a diferents estaments de la societat (religiosos, nobles i el poble baix), que desenvoluparan diversos llenguatges i estils, representats per la música sacra, erudita, pròpia dels entorns trobadorescs, o popular, cantada per joglars i poble ras³. Serà ara que apareixeran les primeres notacions que podem relacionar amb el sistema d'escriptura occidental modern de música. Això, d'alguna manera facilitarà la dispersió de les composicions, i, en un futur la seva "democratització" a l'hora de ser reproduïda⁴. Tanmateix, la música popular seguirà sent essencialment un coneixement après a través de la tradició oral, no apresada mitjançant ensenyaments reglats. La música, al llarg dels segles posteriors, durant l'Edat Moderna i gran part de l'època contemporània, continuarà segmentada en aquestes categories, més socials que musicals, i determinarà la manera de reproduir-la, els instruments emprats, i les circumstàncies, moments i entorns en què es fa servir. Evidentment, els compartiments no seran del tot hermètics i les diferents "classes" musicals s'impregnaran unes d'altres, també depenent dels esdeveniments històric-socials (revolucions, modes culturals, etc.). Així, i per posar un exemple de proximitat al nostre treball, Garcia Espuche comenta l'existència de bandes de músics, a la Barcelona de finals del segle XVII i d'inicis del XVIII, de professionalitat "imprecisa" –sovint persones cegues– que tant es feien càrrec de la

² Klimer, A.D.; Civil, M. (1986) Old Babylonian musical instructions relating to Hymnoidy. *Journal of Cuneiform Studies* 38 (1). 94-98.

³ Caldwell, J. (1978) *Medieval Music*. Hutchinson, Londres.

⁴ Parrish, C. (1959) *The notation of medieval music*. Pendragon Press. Nova York.

interpretació de la música en esdeveniments sacres com en els anomenats “saraus”⁵ (fig. 1).

Figura 1: Classe de música i dansa al Col·legi de Cordellers, Barcelona, 1757. (Font: <https://amgedonablogs.blogspot.com>)

Un moment de molta proximitat entre la música *culta* i la *popular*, serà al llarg del segle XIX, on corrents polítics-culturals com el romanticisme, l'historicisme i el nacionalisme, portaren a molts compositors a beure de la tradició popular. S'incorporen danses com polques, valsos i altres als repertoris dels grans compositors “clàssics”⁶.

Un fet, però, que significarà el canvi definitiu per a la globalització de la música popular (de fet de tot tipus de música) seran els avenços tecnològics en la difusió i enregistrament de la música. Els primers sistemes d'enregistrament sonor, més enllà de les partitures, es generalitzarien al llarg del segle XIX, sobretot amb les caixes de música, els discos de pestanya i les pianoles, durant la primera meitat de segle, i a partir de la segona meitat amb l'aparició dels instruments mecànics gravadors i reproductors:

⁵ Garcia Espuche, A. (2010) *La Ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV a XVIII)*. MUHBA-Ajuntament de Barcelona. Barcelona.

⁶ Frisch, W. (2018) *La música en el siglo XIX*. Akal. Madrid.

màquines parlants i fonògrafs⁷. Ja en el segle XX no només evolucionaran i es diversificaran els sistemes d'enregistrament (fig. 2) sinó que a la universalització de la música s'afegiran les innovacions per a la seva difusió a través fonamentalment del cinema sonor, la radiodifusió, y finalment de la televisió. En aquest sentit les primeres pel·lícules amb sincronització del so, a Amèrica, s'inicien a partir de 1925, i arriben a Catalunya gairebé de forma immediata. Caldria destacar la producció barcelonina *Mercedes*, de 1932, com primer film musical espanyol⁸. Les primeres emissions radiofòniques a Catalunya són anteriors, i es remunten al novembre de 1924, per part de Ràdio Barcelona (amb proves experimentals anteriors), des del terrat de l'antic Hotel Colón⁹. La televisió arriba molt més tard i per tant el consum de música a través d'aquest mitjà no afecta a les primeres fases d'estudi en aquest treball. A Espanya, la primera emissió es va realitzar des d'un edifici del Paseo de la Habana de Madrid, el 28 d'octubre de 1956¹⁰.

Figura 2: disc de goma laca amb gravació de *Els segadors*. 1901. Museu de la Música de Barcelona.

(Font: <https://ca.wikipedia.org>)

Tot plegat, els nous sistemes d'enregistrament i la difusió de la música en general, farà que els esdeveniments musicals populars -entre les que destacaríem el fenomen de la “Festa Major”, sovint fins ara molt locals o

⁷ Asensio, M.S.; Morales, I. (2004) *Música mecánica. Los inicios de la fonografía*. Consejería de Cultura de la Junta de Andalucía. Granada.

⁸ Romaguera, J. (2002) *El Jazz y sus espejos*. Ediciones de la Torre. Madrid.

⁹ Informació extreta de <https://amp.rtve.es/television/20240213/historia-radio-catalunya-radio-barcelona-podcasts/15967903.shtml> Consulta feta el 23/03/2024.

¹⁰ Díaz, L. (2008) *50 años de TVE*. Alianza editorial. Madrid.

regionals, tant pels instruments emprats, les melodies interpretades o la formació, amateur, dels músics¹¹- canviïn substancialment a partir d'aquestes innovacions d'enregistrament i difusió, tot replantejant i modificant les variables que acabem d'esmentar. També hi van contribuir, de manera indirecta, la millora i agilització dels sistemes de transport, que facilitaren la mobilitat d'aquests intèrprets professionalitzats: tren, vehicles motoritzats, millora de les infraestructures viàries, etc. (fig. 3).

Figura 3: el cotxe de l'orquestra Radio Vigo, als anys 50, medi de transport d'aquesta banda. (Font: <https://commons.wikimedia.org>)

Tornant a la idea de la “Festa Major” com a un mitjà cabdal d'expressió de la música popular, de la nostra pròpia recerca, a l'actualitat pot evidenciar-se l'ús de la música a tots els actes que en formen part, com:

- Suport sonor a les activitats de fira no musicals: tómbols, autos de xoc, *cavallitos*, etc. En aquests casos solen ser músiques gravades, activades des de la mateixa atracció.
- Actes de dansa i musicals de caràcter folklòric: balls de bastons, de gitanes, balls específics (tornabodes, valsos, sardanes, jotes),

¹¹ Prat, J.; Contreras, J. (1987) *Les festes populars*. Els llibres de la frontera. Barcelona.

acompanyament de rues i processons (gegants i capgrossos, bestiari, etc.), realització de castells, etc. Solen ser interpretades per grups folklòrics, bandes municipals o integrants de les pròpies colles.

- Actes adreçats als infants: representacions teatrals, titelles, etc., amb música generalment interpretada per les mateixes companyies, amateurs o professionalitzades.
- Acompanyament dels actes religiosos (missa solemne de Festa Major en honor del patró o la patrona), amb la participació dels actors de l'esdeveniment (cúria i feligresos) a la que es pot afegir músics d'altres procedències.
- Concerts/balls, específics de Festa Major (balls de confeti, gran ball de Festa Major i d'altres), que és on s'incorporen orquestres de música locals o foranes de certa professionalització.

Aquest treball se centrarà, i d'aquí aquesta introducció prèvia, en les orquestres i grups de música de ball, fonamentalment en els entorns de Festa Major –atès que els programes de les mateixes forneixen de la major quantitat de dades-, que necessàriament s'insereixen en un entorn popular. Queden excloses les músiques enregistrades (les que actuen de suport sonor a les atraccions de fira) i també les dels actes religiosos (tot i que de vegades són els mateixos grups que s'encarreguen dels concerts i balls durant la festa, que es fan responsables de la música d'aquests actes), ja que el seu caràcter sacre les allunyen del concepte profà, i per tant popular, especialment en els contextos del segle XX. Potser la frontera més subtil s'estableix entre les danses populars que aquí hem anomenat de caràcter folklòric i els concerts-balls de Festa Major. Per a establir els límits entre uns i altres, ens hem fonamentat en les explicacions de l'etnògraf Aureli Campany, quan deia:

“Emprem les paraules “ball” i “dansa” per raó de què les tals designacions són admeses com a sinònimes i a la vegada diferents. Hi ha qui diu és la “dansa” més expressiva que el “ball”; que és més artística, i que el “ball” consisteix simplement en brincar amb moviments produïts per l’alegria i el gaudir espontani del ballador.

També hom ha conceptuat que el “ball” no reclama preparació de cap mena, el mateix entre persones senzilles com en les més distingides; en canvi , la “dansa” sempre ofereix un caràcter espectacular, és a dir, com una mena de representació mímica relacionada a la festa que es celebra.”¹²

En aquest sentit, voldríem ressaltar que les danses de caràcter folklòric, malgrat puguin titular-se de vegades “ball” (*ball del ciri, ball de les almorratxes, ball de l’àliga*, etc.), implica una programació prèvia i un nombre limitat de participants, que no permeten la inclusió esporàdica dels espectadors. En aquest treball, ens referirem a *ball* només en aquelles expressions festives que, estiguin més o menys programades i hi pugui haver algun tipus de normativa per a la participació, permetin l’entrada o sortida i una llibertat manifesta d’execució. Aquest tipus d’acte estarà molt influït pels corrents musicals populars vinguts de fora, i generalitzats pels sistemes de difusió que hem comentat amb anterioritat. Encara que fent al·lusió a una famosa cançó -més de l’àmbit folklòric que no a les que centrarem en aquest treball-, la diferència al·ludida entre *dansa* i *ball* queda reflectida a algunes parts de la lletra de *L’hereu Riera*:

*“Per a Sant Antoni,
grans balles hi ha;
Per a Sant Maurici,
Tot el poble hi va.
Tra la ra la la la,*

¹² Capmany, A. (1948) *El ball i la dansa popular a Catalunya*. Editorial Millà. Barcelona. P. 7.

Tra la ra la la la.
N'hi ha tres donzelles;
Són de l'Empordà.
L'una diu a l'altra:
- I a tú qui et treurà?
- Anem donzelletes,
anem a ballar,
que l'hereu Riera
ens hi farà entrar.”¹³

Per tant, seguint els plantejaments de Capmany i les diferències que acabem d'explicitar entre dansa i ball¹⁴, recordem que el nostre treball se centrarà en aquesta darrera expressió. Però per a la celebració del ball, és imprescindible esmentar els actors de la música que l'acompanya, és a dir, parlar de les orquestres, veritable objecte d'estudi d'aquest TFG. Per tal de definir el concepte d'orquestra de ball, és necessari esmentar l'obra d'Almacellas i Díez (2022)¹⁵. Aquest investigador defineix aquestes agrupacions musicals quan s'acompleixen característiques com la varietat i eclecticisme del seu repertori, l'orientació clara de tocar en actes de Festa Fajor i el grau divers de professionalització, que no treu la qualitat musical dels intèrprets. Un altre aspecte que Almacellas comenta és el del número de components, que habitualment seria de més de 7 membres, cosa que gairebé s'acomplirà en tots els casos estudiats. De fet, el nostre treball s'inspirarà molt en el d'Almacellas, tot i que mentre que ell cobreix un extens territori, tota Catalunya, i el seu marc cronològic va del 1910 al 1940,

¹³ Extret de Subirà, J. (1948) *Cançons populars catalanes. Lletres i música*. Editorial Millà. Barcelona

¹⁴ L'única expressió musical que quedaria a cavall dels conceptes aquí definits per dansa i per ball, seria la sardana.

¹⁵ Almacellas, J.M. (2022) D'orquestres i músics a Catalunya. 1910-1944. *Revista Catalana de Musicologia* XV. 189-228.

nosaltres –com ja hem comentat– reduïrem l’espai d’estudi als municipis del Baix Llobregat sud i ens centrarem en la última fase d’estudi d’Amacellas però l’ampliarem fins a la dècada de 1960. Això ens permetrà una ampliació de les dades de les orquestres analitzades.

2. OBJECTIUS

L'origen d'aquest treball, com és preceptiu en els TFGs d'Història de l'Art a la UB, era fer un estat de la qüestió sobre la recerca feta en el paper que van jugar els grups musicals i orquestres de caire local al Baix Llobregat, i concretament als municipis del Baix Llobregat sud. També, avaluar, en aquesta àrea geogràfica, l'evolució dels gustos i tendències de la música popular en entorns festius i especialment en les Festes Majors entre els anys 30 i 70 del segle passat, intentant explicar els possibles canvis, per l'entorn cultural i els esdeveniments històrics que esdevingueren al llarg d'aquest període.

Atès que hem observat que la bibliografia al respecte és poca i dispersa, necessàriament hem hagut de recategoritzar l'objectiu principal tenint en compte que s'haurà de fer un estat de la qüestió no sobre les publicacions en sí mateixes (que tanmateix s'han utilitzat quan hi ha), sinó, fonamentalment, amb la consulta d'un seguit de fonts primàries. Per tant, sense que l'objectiu principal del treball es modifiqui, aquest s'ha d'entendre com un estat de la qüestió de la documentació arxivística sobre el tema.

Així, els objectius més específics que ens permetran acostar-nos a l'objectiu general seran:

- Inventariar / fer un buidatge de les orquestres que van actuar en actes festius i específicament en les Festes Majors a alguns municipis del Baix Llobregat sud, concretament a Sant Boi, el Prat de Llobregat, Viladecans, Sant Climent de Llobregat, Gavà, Castelldefels i Begues.
- Intentar copsar a través de les pròpies formacions musicals, del seu repertori i dels instruments que incorporaven en aquestes orquestres, la influència dels diferents corrents musicals existents a l'època.

- Registrar el tipus d'influències o les evolucions que patiren aquests grups al llarg del període estudiat i intentar relacionar els mateixos, segons els moments en què es van produir amb fets de caràcter històric, local, estatals i internacionals.
- Veure en quin moment aquest fenomen, el de les orquestres de ball, comença a desaparèixer o es modifica en noves expressions festives al final d'aquesta època.
- Per últim, avaluar el registre arxivístic que tenim d'aquest fenomen tenint en compte el grau de conservació de documentació històrica i la qualitat informativa d'aquest tipus de documents històrics.

En definitiva, ens hem marcat com a objectiu d'aquest treball un plantejament similar al que en el seu moment va proposar Josep Maria Almacellas en el seu article sobre orquestres i músics a Catalunya entre els anys 1910 i 1944, però en aquest cas restringint-ho a l'àrea sud del Baix Llobregat entre el 1930 i 1970 aproximadament.¹⁶

¹⁶ Ibídem. P. 11.

3. METODOLOGIA

La metodologia seguida per l'assoliment dels objectius que abans hem mencionat s'ha centrat en l'ús de diversos mètodes de recerca, tot i que en alguns casos no hem acabat de desenvolupar per manca de temps i altres dificultats.

En primer lloc, i es tracta d'un dels mètodes menys desenvolupat, vam preveure l'entrevista directa dels protagonistes. Aquest mètode de recerca el vam iniciar ja pel treball centrat en l'orquestra *Bruach*, mencionat anteriorment. Aquell treball va implicar l'entrevista d'Amadeu Estrada (antic component de l'orquestra) i Montserrat Guinot (neta del director de l'orquestra). Per altres municipis i grups musicals, no hem arribat a emprar l'entrevista directa. Erudits locals i arxivers dels municipis estudiats ens plantejaren la dificultat de contactar amb els seus protagonistes, la majoria ja morts o d'avançada edat.

Lògicament, el buidatge bibliogràfic havia de ser la principal i única font d'un treball estructurat com un estat de la qüestió. En aquest tipus de documents s'havia de cercar informació d'esdeveniments musicals, orquestres i personatges vinculats a la vida musical popular de la comarca. En aquest sentit, i com s'ha comentat en l'anterior punt d'objectius, el tipus de bibliografia és molt diversa i en la majoria dels casos no compta amb obres específiques del tema. En general, es tracta de llibres de memòries d'alguns personatges de la vida cultural de cada localitat, volums d'actes i jornades d'estudis històrics i culturals d'àmbit municipal o comarcal i llibres sobre història local. La consulta d'aquestes obres fonamentalment s'ha fet en biblioteques municipals portades per la Diputació de Barcelona, atès que moltes d'aquestes obres tenen una difusió bastant restringida. Algunes d'aquestes biblioteques han estat: Biblioteques Josep Soler i Vidal i Marian Colomé de Gavà, Biblioteca de Viladecans, Biblioteca La Ginesta de Begues, Biblioteca Ramon Fernàndez Jurado de Castelldefels, Biblioteques Jordi

Rubió i Balaguer i Maria Aurèlia Capmany de Sant Boi de Llobregat, Biblioteca Antonio Martín del Prat de Llobregat i Biblioteca Ca l'Altisent de Sant Climent de Llobregat. Finalment, també hem comptat amb bibliografia pròpia i hem fet consultes a la Biblioteca de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.

Una altra font d'informació han estat els arxius municipals, on teníem l'objectiu de fer un buidatge tant complert i exhaustiu com fos possible de tot aquell tipus de document gràfic, textual o sonor que ens pogués informar sobre aquestes orquestres i conjunts musicals. Concretament vam pensar en el buidatge de documentació fotogràfica, possible registre de documents sonors (*cassettes*, discs o més recentment CD's o arxius mp3) cedits o dipositats als arxius i especialment tota la documentació textual: hemeroteca (*El Portavoz de la Vida local* i el *Noticiari Pratenc* del Prat de Llobregat o el *Brugués* i *L'Aramprunyà* de Gavà), dietaris, partitures, documentació administrativa dels contractes generats entre ajuntaments i formacions musicals i programes de Festa Major i d'altres esdeveniments festius. Els arxius que han estat visitats són, novament, els de les ciutats esmentades anteriorment: l'Arxiu Històric Municipal de Sant Boi, Arxiu Municipal de Viladecans, Arxiu Municipal de Gavà, Arxiu Municipal de Castelldefels, Arxiu Municipal del Prat de Llobregat i Arxiu Municipal de Begues.

Val a dir, que els diferents arxius visitats conserven una documentació molt dispar, per exemple, pel que fa al registre sonor i als dietaris, només s'ha trobat en l'arxiu de Gavà. D'altra banda, en el de Viladecans, es conservaren alguns documents contractuals, i a Begues, malgrat no es conserven pràcticament programes de Festa Major, sí en canvi, s'ha trobat propaganda d'algunes empreses que oferien aquest tipus de servei i de les pròpies orquestres.

Malgrat la diversitat d'informació de contextualització, el treball s'ha centrat fonamentalment en el registre del tipus de document històric: els programes de Festa Major, ja que és el document que, de manera generalitzada, hem pogut trobar a la majoria dels arxius. Si bé en molts casos es tractava del mateix programa en format fulletó, d'altres vegades aquest s'ha localitzat dins dels diaris i revistes periòdiques municipals.

Pel que fa a la documentació bibliogràfica, majoritàriament ha fornït informació sobre les pròpies formacions musicals. Cal destacar entre aquesta documentació bibliogràfica la col·lecció publicada per l'editorial Edafós S.L. del Papiol, amb el títol *L'Abans* i que ha editat volums específics de diferents pobles, viles i ciutats de Catalunya, i que s'estructuren com un recull gràfic, que generalment s'inicia a les darreries del segle XIX fins als anys 60 o 70 del segle XX. Malgrat, com dèiem, se sol tractar d'un recull de fotografies, aquestes van acompanyades de textos redactats pels autors dels diferents volums, normalment, investigadors o erudits vinculats a la història local de les obres que han redactat. En el cas dels llibres dedicats als municipis estudiats per aquest treball, hem pogut contactar amb alguns d'aquests mateixos autors (per exemple, en el cas de Gavà: Amaia Bordas i Vanessa Rodríguez, o de Viladecans: Xavier Calderé) i ells mateixos ens han comentat que gran part d'aquesta informació va ser obtinguda en entrevistes i enquestes fetes als mateixos protagonistes de les fotografies.

En paral·lel sol haver alguna informació bibliogràfica en obres aïllades o col·leccions de reculls d'articles de tipus periòdic publicats en l'àmbit local o comarcal. Respecte aquestes col·leccions podem citar per exemple les diferents actes de les *Jornades d'Investigació Santboiana* de Sant Boi o la col·lecció *La Nostra Gent* de Gavà, entre les de caràcter municipal, o els *Materials del Baix Llobregat* i les *Jornades d'Estudi de Patrimoni del Baix Llobregat*, pel que fa a les de caràcter comarcal.

D'aquests llibres i articles hem cercat fonamentalment informació sobre bandes o grups musicals i amb aquesta informació hem dissenyat un model de fitxa en format Excel tot recollint en diferents camps les dades més rellevants de cada grup: nom de la formació musical/orquestra, adscripció geogràfica de l'orquestra, data de fundació i/o cronologia de l'activitat, components, amb referència al paper que jugaven dintre la formació (vocalistes i instrumentistes), locals en els que tocaven i director i/o representant. També, s'ha intentat recopilar la documentació gràfica vinculada a aquests conjunts.

Pel que fa a la documentació arxivística, com hem comentat abans, ens hem acabat centrant fonamentalment en els programes de Festa Major i d'aquests, directament, com el títol del treball indica, en les orquestres de ball. Per a l'estudi d'aquest tipus de material novament hem dissenyat un arxiu d'Excel per a l'arxiu de cada població amb diferents camps en els que hem registrat l'any del programa de Festa Major i les orquestres mencionades i tot aquella informació que el programa aportava, molt dispers en cada cas. D'altra banda, aquesta informació dels programes de Festa Major, ha servit també per a complementar l'Excel general dels conjunts abans mencionat, amb la creació d'altres camps com són: participació en les Festes Majors o proves documentals.¹⁷

Si ha estat possible recollir documentació gràfica ja sigui dels propis arxius o de la bibliografia abans esmentada s'ha afegit a la catalogació de l'Excel.

Els resultats que ara es presentaran seguiran precisament aquest ordre de treball. En primer lloc, es relacionaran les orquestres que hem pogut documentar, i en un segon punt, es farà amb les diferents Festes Majors ordenades per municipis. Fora dels resultats, en un punt de discussió,

¹⁷ L'Excel amb la informació dels programes de Festa Major pot consultar-se a través del següent vincle dirigit a un full de càlcul Google Drive: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1N25i2LUwvNyRv6Z9oadJxMhv_hSO97ac/edit?usp=drive_link&ouid=100217285078888321011&rtpof=true&sd=true

intentarem desenvolupar un estat de la qüestió relacionant la informació del primer punt dels resultats amb el segon.

4. RESULTATS

4.1. LES ORQUESTRES DE BALL

En aquest primer apartat de resultats presentarem les orquestres de ball que hem trobat en les localitats estudiades. Aquest punt suposa el gruix més important de dades obtingudes en aquest treball i veritable corpus del mateix. La informació es presentarà ordenada per municipis d'est a oest: el Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Viladecans, Gavà i Castelldefels. Tot i que en un primer moment ens vam plantejar la incorporació dels municipis de Sant Climent de Llobregat i Begues, han quedat exclosos: en el cas de Sant Climent perquè sembla no haver existit cap orquestra de ball i per la manca d'un arxiu històric municipal, i en el cas de Begues, malgrat que comptem amb un arxiu en molt bones condicions i del que hem obtingut certa informació que hem utilitzat per la resta de punts del treball, sembla que tampoc va haver-hi cap orquestra de ball pròpia. D'altra banda, la informació que presentarem per a cada orquestra no és homogènia atès que la documentació que tenim en cada cas és molt diversa. En tot cas, sempre intentarem presentar dades vinculades als integrants del grup, la instrumentació, la direcció, la durada cronològica i, en alguns casos, la modificació del nom original de l'orquestra.

4.1.1. EL PRAT DE LLOBREGAT

QUINTET ÍNTIM

No voldríem que, tot iniciant amb aquest conjunt la nostra relació d'orquestres, semblés que estem fent una ordenació en clau diacrònica. Malgrat això, és cert que, al començar el nostre treball per l'àrea oriental de la zona d'estudi, concretament pel municipi del Prat de Llobregat, s'esdevé una coincidència i necessàriament comencem per la més antiga de les orquestres: el *Quintet Íntim* del Prat.

La informació que disposem d'aquesta, com en els altres casos, prové dels programes de Festa Major i de l'hemeroteca conservada a l'arxiu de la localitat. De fet, haver incorporat aquest conjunt musical al treball pot considerar-se forçat ja que els seus inicis són molt anteriors al marge cronològic que hem establert en aquest estudi. Tanmateix, sabem que deuria estar activa a començament dels anys 30. Les primeres dades que tenim són del butlletí de la branca de Joventut del Centre Artesà del Prat de Llobregat, publicat entre els anys 1919 i 1921. Al número d'agost de 1919, se'n fa publicitat del *Quintet Íntim*, que “s'ofereix per balls, teatres i funcions religioses”, i que es pot contactar a través de Joan Estalella. S'adverteix, a més, que tot i ser dit *quintet*, pot “augmentar-se convenientment” el número de músics.¹⁸ Aquesta mateixa publicitat apareix al número del butlletí del setembre del mateix any. La raó per la qual hem inclòs aquest conjunt en l'estudi, com hem dit més amunt, és per una dada referida a un programa de Festa Major del Prat de Llobregat de l'any 1930, que esmenta que el *Quintet Íntim* va ambientar musicalment els actes de ball. Més enllà d'aquestes dues evidències, no hem localitzat més documents de l'època referents a aquesta orquestra.

Tot i que la informació trobada a les fonts primàries és, doncs, poca, disposem d'una publicació acadèmica que ens apropa una mica més a aquesta orquestra. La tesi doctoral de Margarida Gómez Inglada, amb el títol *Associacionisme i cultura en una societat en transformació, el Prat de Llobregat 1910-1960*¹⁹, ens dona algunes dades més sobre el *Quintet Íntim*. En un capítol dedicat al Casal Català (1930-1936), Gómez parla de l'activitat

¹⁸ [Publicitat del conjunt musical] (Agost de 1919). Butlletí Centre Artesà – Joventut L'Avenç. (Carpeta digital “Premsa”). Arxiu Municipal del Prat de Llobregat, El Prat de Llobregat.

¹⁹ Gómez Inglada, M. (1993) *Associacionisme i cultura en una societat en transformació, el Prat de Llobregat 1910-1960*. Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral en línia: https://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/35529/3/MGI_TESI.pdf Consulta feta el 10/06/2024.

festiva d'aquesta entitat i de la participació del *Quintet Íntim* en les actuacions al Casal. En una nota a peu de pàgina a propòsit d'aquest conjunt musical, s'indica que el director i pianista era Joan Estalella i Roig, i altres components eren Joan Novell (al contrabaix) i Josep Abelló, Ramon Abelló i Josep Pugès (als violins). D'altra banda, en un capítol referent a la societat coral pratenc, *Lo Llobregat*, Gómez explica que aquest grup compartí cartellera de la Festa Major de 1926 celebrada al Centre Artesà, amb algunes orquestres dedicades al ball, entre elles el *Sextet Íntim*, dirigit, de nou, per Joan Estalella. Entenem, doncs, que el *Sextet Íntim* es tracta de la mateixa agrupació que, com s'indicava en la publicitat del butlletí mencionat amb anterioritat, podia comptar amb més components si es requeria.²⁰

D'aquest conjunt destaca la figura de Joan Estalella, un personatge nascut al Prat l'any 1884, molt vinculat a l'activitat musical de la localitat durant la primera meitat del segle XX. En una notícia publicada el mes de novembre de 1955 al diari pratenc *Portavoz de la Vida local*, conservat a l'Arxiu Municipal del Prat de Llobregat, s'anuncia la mort del *mestre* Estalella, considerat la "*figura más representativa del arte musical*" del poble²¹.

²⁰ Ens ha semblat particularment interessant observar la plasticitat en número d'integrats i en la variació dels mateixos d'aquest tipus d'agrupacions, que queda reflectit, en aquest cas, en el nom de la banda. No podem deixar de fer un paral·lelisme amb situacions semblants procedents del bressol dels grups de música de ball, com el Jazz :estats Units. Com a exemple, només citar les bandes de Louis Armstrong als anys 20, *Hot Five* i *Hot Seven*, segons fos el nombre de components de l'orquestra. Per a més informació al respecte Carbonell, J. (2011) *El Jazz clàssic i la seva història*. Galerada ed. Cabrera de mar.

²¹ *Ha muerto el Maestro Estalella* (5 de novembre de 1955), *Portavoz de la Vida local*. (Carpeta digital "Premsa"). Arxiu Municipal del Prat de Llobregat, El Prat de Llobregat.

ORQUESTA LLAMAS

És gràcies, novament, a la consulta del diari pratenc *Portavoz de la Vida local*, mencionat a propòsit de l'anterior conjunt, que descobrim aquesta orquestra. En canvi, hem constatat que entre els programes de Festa Major, tant d'aquesta localitat com de les altres estudiades, la *Llamas* no figura en cap dels actes ballables.

Figura 4: Orquesta Llamas, 1950. (Font:

<https://clubtrebol.wordpress.com/2015/08/27/gabriel-martinez-gil-bateria/>)

Del *Portavoz de la Vida local* se'n publiquen 2 o 3 números al mes entre els anys 1950 i 1971, en els què es fa difusió dels actes de ball tan passats com previstos al Prat del Llobregat, i, fins vora el 1957, es mencionen les orquestres que toquen en cadascun d'aquests. A partir d'aquest any es continua divulgant informació referent a aquests actes però ja no se'n fa esment dels conjunts musicals que hi toquen. La *Orquesta Llamas*, “de esta localidad”²², figura especialment en els balls que es duen a terme els diumenges al vespre, com és el cas del número del 11 de març de 1950 en el què s'informa de la col·laboració de l'orquestra el diumenge anterior amb el seu vocalista Ernesto Vidal²³. A banda dels balls dominicals, l'orquestra

²² Anunci de balls al número del 16 d'agost de 1950 del diari *Portavoz de la Vida Local*. (Carpeta digital “Premsa”). Arxiu Municipal del Prat de Llobregat, El Prat de Llobregat.

²³ Anunci de balls al número de l'11 d'agost de 1950 del diari *Portavoz de la Vida local*. (Carpeta digital “Premsa”). Arxiu Municipal del Prat de Llobregat, El Prat de Llobregat.

també hi figura en els actes de ball de Corpus, d'inici d'estiu, de Sant Antoni de Pàdua, de la festivitat de la Patrona de "la Seda" o de la celebració en homenatge a la vellesa.²⁴

Els components de l'Orquestra Llamas els hem arribat a conèixer només a través d'una informació indirecta que hem aconseguit del número del 9 de juny de 1950 del *Portavoz de la Vida local*, on es fa una relació de tots ells en referència, aquest cop, no a un acte ballable sinó a un concert "de música española y moderna". Són mencionats: A. F. (Andrés) i J. Llamas, J. Pugés, J. Santaaulalia, L. Presegués, F. Serret, J. Barra, P. Martínez i G. Martínez. D'altra banda, com ja hem mencionat anteriorment, el vocalista de l'orquestra es tractava d'Ernest Vidal²⁵.

Inquirint als responsables de l'arxiu per més informació de la *Llamas*, no hem pogut obtenir més dades. Tanmateix, hem localitzat en un blog particular de l'usuari "jroura [Jordi Roura]", músic i periodista, dedicat al local barceloní de postguerra *Club Trébol*²⁶, una entrada dedicada a Gabriel Martínez Gil, que segons la informació que proporciona el mateix blog, durant els anys de joventut, havia sigut el bateria de l'orquestra que ara ens ocupa. Segons aquesta entrada, la primera feina com a músic de Martínez Gil va ser la seva participació en l'orquestra *Llamas*, en la majoria de casos com a bateria, i com a trompetista en números de boleros. És també aquesta font la que ens ha proporcionat les poques imatges que disposem del conjunt pratenc: una fotografia on hi figuren els músics (fig. 4) i un paper publicitari

²⁴ Anunci de balls als números del 26 de maig de 1950, 23 de juny de 1951 i 16 d'agost de 1952 del diari *Portavoz de la Vida local*. (Carpeta digital "Premsa"). Arxiu Municipal del Prat de Llobregat, El Prat de Llobregat.

²⁵ Anunci de concert al número del 9 de juny de 1950 del diari *Portavoz de la Vida local*. (Carpeta digital "Premsa"). Arxiu Municipal del Prat de Llobregat, El Prat de Llobregat.

²⁶ Roura, J. (2015) *Club Trébol i més*. <https://clubtrebol.wordpress.com/> Consulta feta el 25/06/2024. Aquesta mateixa informació apareix explicada, pràcticament igual, en una entrada d'un blog que porta el mateix nom a la plataforma de RTVE. <https://blog.rtve.es/clubtrebol/2015/05/gabriel-mart%C3%ADnez-gil-bateria-i-trompeta.html> Consulta feta el 25/06/2024.

on un tal Ray Harlan figura com a cantant, Andrés Llamas, com a director i representant de la *Llamas* al Prat de Llobregat, i Modesto Perelló, com a representant a Barcelona.

4.1.2. SANT BOI

SYNCOM'S

L'orquestra *Syncom's* la descobrim a l'Arxiu Municipal de Sant Boi, a través d'una comunicació personal (Carles Serret, 6 de maig de 2024), que ens va explicar que es tractava d'un grup musical local. És, pot ser, el conjunt del qual comptem amb menys informació de tot el recull. L'única referència que hem trobat a les fonts primàries és en un programa de la Festa Major de 1964, celebrada a l'Ateneu Santboià, per la que el conjunt participà en una “*doble audición de bailables*” a la pista d'estiu de l'ateneu, conjuntament amb les orquestres *Girona* i *Costa Azul*²⁷. És gràcies a aquest programa i a la inclusió de fotografies de les orquestres mencionades, que disposem d'una imatge del conjunt *Syncom's*, que alhora ens permet esbrinar que el grup comptava amb un vocalista i els músics tocaven els següents instruments: guitarra i baix elèctrics, trompeta, teclat i percussió (fig. 5). Precisament, dels instruments que acabem de mencionar podem dir, i malgrat l'evidència d'aquest grup la tenim en un acte específicament ballable tradicional acompanyant a altres conjunts que es fan anomenar orquestres, que els *Syncom's* representen ja la transició entre la clàssica orquestra de ball i els posteriors conjunts musicals de tall més pop: al grup, a banda d'un vocalista, es juxtaposen els instruments de vent metall molt característics de les orquestres, però apareixen ja instruments de corda elèctrics amb amplificadors. Un altre aspecte a mencionar és la posada en escena del conjunt, encara unformat però amb un estil de vestimenta totalment

²⁷ Programa de Festa Major de Sant Boi, maig de 1964. (Programes i cartells d'actes festius). Arxiu Històric Municipal de Sant Boi, Sant Boi de Llobregat.

informal, del que es destaquen les dessuadores tan característiques dels moviments del rock i el pop anglosaxó, tot semblat indicar que es volia transmetre un aire juvenil que trenqués amb la tradició. El mateix nom, Syncom's fa pensar amb la voluntat d'arrelar-se a la cultura de la modernitat anglosaxona que res té a veure amb els noms d'algunes altres orquestres que veurem més endavant que clarament s'inspiren en els corrents del jazz clàssic nord-americà dels anys trenta (*Mickey-Jazz, Royaltic Jazz o Molas and his boys*).

Figura 5: *Conjunto Syncom's*.
(Font: Programa de Festa Major de 1964 de l'Ateneu Santboià conservat a l'Arxiu Històric Municipal de Sant Boi)

4.1.3.VILADECANS

ORQUESTRA ROYALTIC JAZZ

i

ORQUESTRA MOLAS AND HIS BOYS

En aquesta entrada hem decidit aglutinar-hi dues orquestres de les quals no disposem gaire informació, segurament per la seva antiguitat, però que sabem que van compartir el mateix director, motiu pel qual hem decidit que és adequat parlar-ne d'elles conjuntament, tot i que desconeixem si una va ser la continuació de l'altra.

Figura 6: *Orquestra Royaltic Jazz*.
(Font: Arxiu Municipal de Gavà)

De fet, no hi ha cap de les fonts primàries que hem consultat als arxius que les citin, i ha sigut a través d'un llibre d'història local de la ciutat de Viladecans, *Un tomb pel Viladecans del 1930 al 1940*, que les hem descobert.²⁸ En un apartat del llibre, dedicat al ball del diumenge a la tarda, l'autor, Isidre Dolz, explica què recorda sobre aquest esdeveniment que es produïa al poble setmanalment: els locals on hi havia ball, el fet que els joves assistien a la festa acompanyats per les seves famílies o els ritmes i cançons que es ballaven (foxtrots, americanes, xarlestons, pas-dobles, vals-jota, i cançons com “Amapola”, “Siboney” o els tangos de Gardel). A propòsit del ball i de les orquestres, s'inclouen les imatges d'uns programes que no hem localitzat a l'Arxiu de Viladecans, i que provenen d'un arxiu particular, el de la família Molas, concretament de les filles del senyor Molas, director de l'orquestra que ara ens ocupa. En un d'aquests programes, datat del 1932, hi figura l'orquestra *Royaltic Jazz*, que, segons s'indica al peu d'imatge, va ser fundada per Joan Molas. Sembla però, que posteriorment, Joan Molas formaria una altra orquestra, la *Molas and his Boys*. D'aquesta segona, al llibre trobem el programa de 1934 on s'anuncia el seu debut i els músics que la componen, provinents tots de Viladecans: Joan Molas, director i pianista, Francesc Bonich, cantant i “excèntric” i Jazz-Band, Josep Martí, tromba de bates i Baldiri Piqué, al violí. Disposem d'una fotografia del conjunt conservada a l'Arxiu Municipal de Gavà.

²⁸ Dolz, I. (1996) *Un tomb pel Viladecans del 1930 al 1940*. Edició de l'autor, Viladecans. P. 147-152.

ORIENTAL'S BAND / ORIENTALES BANDA

Una orquestra més recent creada a Viladecans és l'*Oriental's Band*. La trobem citada per primera vegada en un programa de la Festa Major de Castelldefels del 1939, amb el seu nom en anglès²⁹. A partir de 1940, és presentada amb el nom d'*Orientales Banda*. El conjunt, que torna a ser citat per Dolz a *Un tomb pel Viladecans del 1930 al 1940*³⁰, estava format per Joan Mateu, que era el director i pianista. Sabem que un tal Batista era el bateria, Josep Molina, Maurici Bosch i Andreu Bernat, els saxofonistes, Joaquim Cuscó, el trompetista, i Josep Reguan era el trombonista.

De nou gràcies al testimoni de Dolz, sabem que l'orquestra acostumava a tocar a Cal Sastre, que molts anomenaven també Cal Mateu, per la seva vinculació amb la família Mateu, de la que provenia el director d'aquest conjunt.

L'orquestra va estar activa com a mínim fins l'agost del 1941, quan encara participà a la Festa Major de Castelldefels³¹. Desconeixem quan es fa desfer, però sabem que alguns dels seus components, com és el cas d'Andreu Bernat, l'any 1942 ja estarien formant part d'altres conjunts, i és difícil concebre que un músic pogués estar en dues orquestres alhora, especialment si es tractava del director d'alguna d'elles. Tanmateix, podria ser que músics puntuals abandonessin però l'orquestra continués estant activa.

ORQUESTA DELICIAS

Finalitzem l'apartat d'orquestres de Viladecans amb una de les que disposem menys informació entre les del recull. Sabem, però, que es tractà d'un conjunt viladecanenc, fundat i dirigit per Amadeu Estrada, que hauria estat

²⁹ Programa de Festa Major de Castelldefels, agost de 1939. Arxiu Municipal de Castelldefels, Castelldefels.

³⁰ Dolz. Op. Cit., p. 27.

³¹ Programa de Festa Major de Castelldefels, agost de 1941. Arxiu Municipal de Castelldefels, Castelldefels.

actiu a final de la dècada de 1950. Disposem d'una fotografia conservada a l'Arxiu de Gavà, en la què apareixen 8 músics: un pianista –Amadeu Estrada, un bateria, tres trompetistes i tres saxofonistes, a banda d'un vocalista – que sabem que es tractava de Josep Gavallda (fig. 7).

Figura 7: Orquesta *Delicias*. Dècada de 1950 (Font: Arxiu Municipal de Gavà)

Degut a que tenim tan poca informació sobre aquest conjunt, hem considerat adequat citar una sèrie documental que, tot i que no hem consultat completament i rigorosament (degut a la seva magnitud) i que, per tant, no descartem que pugui contenir més informació d'aquesta mateixa orquestra o de la resta, legítima, tanmateix, l'activitat de la *Delicias*. A l'Arxiu de Viladecans es conserva un recull de fitxes generades pel "Patronato Local de Educación y Descanso" de la localitat durant el franquisme, que registren totes les activitats vinculades amb temes d'educació i de lleure administrades per l'ajuntament. En una d'aquestes fitxes, datada del 13 de desembre de 1959, hi figura l'orquestra *Delicias*, que obtingué 1000 pessetes per una sessió de ball de diumenge³².

L'ubiquem entre les orquestres de Viladecans perquè sabem que el seu director vivia en aquesta localitat durant els anys d'activitat de l'orquestra

³² Fitxa del 13 de desembre de 1959. Sèrie documental *Patronato local de Educación y descanso* (posteriorment anomenat *Patronato local de Cultura y Deportes*) (1959-1978). Arxiu Municipal de Viladecans, Viladecans.

i per què sembla que els assajos s'havien fet principalment a casa seva, gràcies a comunicacions personals (Eugènia Estrada, 25 de maig de 2024).

4.1.4. GAVÀ

ORQUESTRA MICKEY-JAZZ / ORQUESTA BRUACH / ORQUESTA BROTHER'S

La primera orquestra de la que tenim constància a Gavà és l'anomenada *Mickey-Jazz* –que també trobem com a *Jazz-Mickey* en algunes ocasions (fig. 8). És una notícia publicada al número d'agost de 1959 del diari local de Gavà, *El Bruguers*, la que ens proporciona certes dades sobre la seva fundació, a través d'una entrevista a Antonio Arnal, el seu fundador³³. Arnal explicà que va crear l'orquestra el novembre de 1931 i que aleshores comptava amb 5 músics, entre els quals ell era el saxofonista i vocalista i Angustí Ros, el bateria. Tres homes més, dels que no proporciona el nom, eren el pianista (provinent de Barcelona) i dos violinistes (provinents del Prat). Amb el pas del temps, alguns d'ells van marxar i s'hi van afegir d'altres, com és el cas dels germans Zuriaga, d'un tal Baltasar, els germans Roselló i Puigarnau, incorporats al 1933, o de Pere Bruach, com a pianista, del que no s'especifica la data d'ingrés. Durant els seus dos primers anys d'activitat, l'orquestra es limità a fer actuacions a Gavà, en motiu de les celebracions promogudes des del Cafè del Centre. No va ser fins al 1933 que l'orquestra aconseguí el seu primer *bolo* i va ser cridada a tocar durant una tarda a Sant Climent de Llobregat. A partir d'aquest moment, se la va anar contractant per participar en les festivitats d'altres localitats de la comarca. En els programes consultats per aquest treball, trobem l'orquestra *Mickey-Jazz* en les Festes Majors de Castelldefels, de Gavà i de Sant Boi.

³³ Entrevista a Antonio Arnal, al número d'agost de 1959 del diari *El Bruguers*. Premsa. Arxiu Municipal de Gavà, Gavà.

Figura 8: *Orquestra Mickey-Jazz*.
Dècada de 1930. (Font: Arxiu Municipal
de Gavà)

En la mateixa entrevista del 1959 al *Bruguers*, Arnal fa menció al moment de transició en el què l'orquestra es va veure obligada a canviar de nom degut a l'ordenació de 1940 amb la que el règim franquista obligà la utilització de denominacions espanyoles i prohibí totes aquelles estrangeres. Va ser en aquell moment, a començament de la nova dècada, que l'orquestra va passar a portar el cognom del què aleshores sabem que era el seu director. En Pere Bruach, tot i no ser un dels membres fundadors, durant els darrers anys de la *Mickey-Jazz* havia anat adquirint cert protagonisme, pel que feia a qüestions de direcció i lideratge del conjunt. Gràcies a una notícia sobre la Festa Major de Gavà, publicada al diari republicà *El Diluvio* el 28 de juny de 1935, sabem que ja en aquell any era ell qui dirigia la *Mickey-Jazz*, doncs se'l presenta com a tal: “*director, reputat mestre concertador i autor musical*”³⁴. Aquest càrrec de director l'ocuparia fins tres anys abans de la seva mort al 1959.

La *Orquesta Bruach* (fig. 9) és el conjunt originari a la subcomarca que figura més habitualment en la documentació consultada. El trobem varies vegades citat en les Festes Majors de totes les poblacions estudiades, entre els anys 1940 i 1962. D'altra banda, tenim constància que havia participat a la Festa Major d'altres localitats, com és a Esparreguera o a Olesa de Montserrat

³⁴ Notícia publicada el 28 de juny de 1935 a l'apartat Vida Regional a *El Diluvio*.
[Consultat a ARCA on line:
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1414911
el 04-05-2024]

(Baix Llobregat), per comunicacions personals (Montserrat Guinot, juny 2024).

A més, a través de comunicacions personals (Patro Otálora i Montserrat Guinot, juny de 2024), sabem que l'*Orquesta Bruach* era l'encarregada, generalment, de tocar al Casino de Gavà durant les sessions de ball del diumenge per la tarda.

Figura 9: *Orquesta Bruach*. (Font: Arxiu Municipal de Gavà)

És a través d'un cançoner que porta el nom de *Ritmos modernos - Repertorio cumbre de las últimas melodias. Bruach y su orquesta* i d'un CD (al qual, segurament, es deurien passar les gravacions d'un format més antic, com podria ser d'un *cassette* o inclús d'una cinta gravada amb magnetòfon de bobina oberta), conservats tots dos a l'Arxiu Municipal de Gavà, que coneixem algunes peces que el conjunt hauria tocat en actes de ball.

Pel que fa al cançoner³⁵, es tracta d'una espècie de programa en el què es presenten unes 60 peces diferents, cadascuna amb la seva lletra, i s'inclouen algunes dades sobre la *Bruach*, com són els noms dels seus membres i l'instrument que toca cadascun, els representants –Pere Bruach com a director, i l'empresa de *grans espectacles Organizaciones Estremera*, amb les seves adreces)–, juntament amb alguns textos de caire publicitari, que

³⁵ *Ritmos Modernos, repertorio cumbre de las últimas melodías. Bruach y su orquesta*. Conservat a l'Arxiu Municipal de Gavà, Gavà.

asseguren que es tracta d'una orquestra “que ha logrado colocarse en el escalafón de primera categoria y, con la diversidad de instrumentos, la màxima pulcritud en todas sus interpretacions”, “la que interesa para Fiestas Mayores debido a su Gran Espectáculo de Variedades”. Entre la selecció de peces trobem gèneres típicament espanyols i iberoamericans, com són *bulerías*, tangos, sambes, cançons mexicanes, batucades, vals, *rancheras*, *farrucas*... sent els *boleros* i els *pasodobles* els que més hi abunden.

Pel que fa al CD, trobem la següent relació de cançons³⁶:

- <i>Amore Mio</i>	- <i>La Historia de Un Amor</i>
- <i>Noche de Ronda</i>	- <i>Natalie</i>
- <i>Maravillas</i>	- <i>Adiós</i>
- <i>Caminito del Alma</i>	- <i>El Amor es Algo Maravilloso</i>
- <i>Casita en Canada</i>	- <i>Tres Palabras</i>
- <i>Siboney</i>	- <i>Gitano y Señorito</i>
- <i>El Sombrero Dernier Cri</i>	- <i>Gitano en Granada</i>
- <i>Quiéreme Siempre</i>	

Aprofitant la informació que proporciona el cançoner sobre els membres del grup, intentem posar ordenar les dades de la composició de l'orquestra i els instruments que tocava cada component³⁷. En primer lloc, Pere Bruach, que era el mestre i director, tocava el piano, com ja hem comentat anteriorment, i a banda tocava el violí. Pel que fa a la resta, els citem en una llista, tal com es presenta al document:

- Antonio Arnal (saxo-alt, clarinet i acordió).
- Pedro Jurado (saxo-tenor, clarinet, violí, piano)
- Emiliano Roselló (saxo-alt, clarinet, acordió)
- Baltasar Pascual (saxo-tenor, clarinet, violí, piano)
- Vicente Zuriaga (trompeta, contrabaix)
- Lluís Roselló (trombó, acordió)

³⁶ CD *Orquesta Bruach*. Fons Josep Corbalan. Conservat a l'Arxiu Municipal de Gavà, Gavà.

³⁷ *Ritmos Modernos...* Op. Cit., p. 32.

- Josep Gavalrà (contrabaix, violí)
- Vicenç Villanueva (bateria)
- Francesc Balagué (vocalista, guitarra)

Com veiem, alguns dels components ja havien format part de la *Mickey-Jazz*. És el cas d'Antonio Arnal o d'un dels germans Zuriaga, a banda, evidentment del propi mestre. D'altra banda, hi figura aquí Francesc Balagué que, gràcies als programes de Festa Major, sabem que fou vocalista del conjunt des de l'any 1943 – anteriorment ho havia estat Jeroni Medina³⁸. Segurament el cançoner es tracta, doncs, d'un document generat als darrers anys de la dècada de 1940.

Per altres fonts d'informació, com són les fotografies, i de nou, comunicacions personals, coneixem la participació d'altres components, que segurament en posterioritat, van afegir-s'hi al conjunt, com poden ser: Robert Agustí, Josep Ruiz, Josep Colomé, Pere Gavalrà o Amadeu Estrada³⁹, aquest últim com a pianista que substituï a Pere Bruach, a partir del 1958/1959.

Tot i que en un principi donàvem per finalitzada l'activitat d'aquesta orquestra cap al 1962, arran d'una comunicació personal (Montserrat Guinot, juny de 2024), hem descobert que aleshores el conjunt encara no s'havia desfet i que, de fet, va continuar amb un altre nom. Aquest cop sembla que és degut a que l'orquestra perd el dret d'utilitzar el cognom del seu antic director. Així, passa a anomenar-se *Brother's*, nom que trobat citat en la programació dels balls⁴⁰ de les Festes Majors de Gavà dels anys 1963, 1964, 1965 i 1967.⁴¹

³⁸ Programa de Festa Major de Castelldefels, agost de 1942. Arxiu Municipal de Castelldefels, Castelldefels.

³⁹ Valentí, M. (2002) *L'Abans. Gavà. Recull Gràfic 1880-1965*. Efadós Editorial. El Papiol.

⁴⁰ Programes de Festa Major de Gavà, juny de 1964, 1965 i 1967. Arxiu Municipal de Gavà, Gavà.

⁴¹ Aquesta última dada és contradictòria amb una altra que ens proporciona una notícia de *La Vanguardia española*, datada del 19 de juny 1965, on la *Bruach* és

ORQUESTA BLAY

La fundació de la *Orquesta Blay* (fig. 9) es remunta a l'any 1950 de la mà de Rafael Blay, músic originari d'Olocau (València) traslladat a Gavà l'any 1915, que va impulsar la creació de diverses formacions musicals gavanenques. Blay havia estat fundador i director de la *Banda Unión Musical Els Negres* (1926), del cor de caramelles *L'Alegria* (1936), de la cobla *Brugués* (1956) i de la *Banda Municipal de Gavà* (1956), una banda que en posterioritat a la mort del seu fundador passà a anomenar-se *Banda Rafael Blay*.⁴²

Figura 10: *Orquesta Blay*. (Font: Arxiu Municipal de Gavà)

Gràcies a les fotografies conservades a l'Arxiu Municipal de Gavà i a la descripció que d'aquestes se'n fa a *L'Abans* de Gavà, coneixem que els components de l'orquestra eren els següents: Rafael Blay, Miquel Pascual, Felip Cabo, Miquel Ruiz, Maximí Berga, Josep Bonet, Josep Belver, José Borrel, Pere Blay, Romero i Amadeu Estrada. De nou, gràcies a les fotografies, sabem que els instruments utilitzats pel conjunt eren la trompeta, el trombó, el saxo, la bateria, el piano i les maraques, a banda del vocalista, que es tractava de Josep Belver. Fruit de comunicacions personals dels propis protagonistes (Eugènia Estrada, 25 de maig de 2024), coneixem que durant els últims anys de la dècada dels 50, el pianista era Amadeu Estrada.

mentonada a propòsit de l'anunci de la revetlla de Sant Joan que s'ha de celebrar al restaurant Park Montjuich a Barcelona. Segurament, hauríem d'entendre que és així com l'orquestra havia estat coneguda durant l'època de més èxit i que, sent citada d'aquesta manera, probablement atrauria més públic.

⁴² Valentí. Op. Cit., p. 34.

En l'inventari de programes de Festa Major realitzat per aquest treball, no trobem l'*Orquesta Blay* mencionada en cap dels documents. Únicament en un programa amb motiu de la festivitat de Sant Antoni de Pàdua de l'any 1952 celebrada a Gavà⁴³, hi figura aquest conjunt gavanenc, que tocà pel ball de vetlla del divendres 13 de juny de l'any mencionat. A l'*Abans*, però, s'explica que l'orquestra també havia ambientat les sessions de ball de la sala de ball Pista Azul i al Casino, locals de la seva localitat d'origen, i les d'altres localitats com Viladecans o Begues⁴⁴.

Tanmateix, d'aquest conjunt es conserva a l'Arxiu Municipal de Gavà una gravació sonora en cinta magnètica (les conegudes com *cassettes*) que recentment ha estat duplicada en format mp3. La cinta de *cassette* ve acompanyada per una relació del repertori enregistrat, que és el següent⁴⁵:

Cara A:

- *Sintonia Orquesta*
- *Gran Cometa*
- *Serenata Bolero*
- *Rico Mambo*
- *Siboney*
- *Encrucijada*
- *M^a de los Milagros*
- *Els Blays*
- *La Noche de Bodas*
- *Maria Dolores*
- *Els Blays*

Cara B:

- *Tres veces Guapa*
- *Reina gitana*
- *Tu Mirar*
- *Cuidado Negro*
- *Tabaco Rubio*
- *Campesina*
- *De Ricla*
- *Abrazame Asi*
- *Cuando vuelvas de la siega*
- *La Dolores*

De la relació de títols d'aquest enregistrament podem veure la diversitat d'estils musicals tot i que més enllà d'alguna entrada en català, hi ha una tendència clara cap a la cançó "lleugera" espanyola i els ritmes llatins, amb

⁴³ Programa (extraviat) de Sant Antoni de Pàdua de Gavà, juny de 1952. (Programes i cartells d'actes festius). Arxiu Històric Municipal de Sant Boi, Sant Boi de Llobregat.

⁴⁴ Valtentí. Op. Cit., p. 34.

⁴⁵ *Cassette Orquesta Blay*. Conservat a l'Arxiu Municipal de Gavà, Gavà.

mambo i, especialment, boleros. Hem de pensar que aquest recull és un reflex de la línia musical de l'orquestra i que reflecteix el tipus de composicions musicals més exitoses de l'orquestra, que segurament serien els interpretats als esdeveniments festius, Festes Majors i altres, on la banda participava. D'altra banda, sembla –i a diferència del que pot haver passat amb altres orquestres– que s'interpretaven composicions pròpies, segurament del mateix Rafael Blay. Ens referim específicament a la que porta per títol *Els Blays*.

El final de l'activitat de la *Orquesta Blay* és difícil de precisar ja que, com en molts altres casos, les úniques evidències són les darreres mencions en actes dels que es fa difusió en els mitjans escrits. El que sí sabem és que Rafael Blay va morir l'any 1970⁴⁶.

ORQUESTA BOHEMIOS / ORQUESTA DICKSON

A Gavà tornem a trobar el cas d'una orquestra que va canviar de nom al llarg de la seva trajectòria professional, tot i que en aquesta ocasió va passar de tenir un d'espanyol, en un primer moment, a, posteriorment, un en anglès. Aquesta és la *Orquesta Bohemios*⁴⁷, que a partir de l'any 1947 passà a anomenar-se *Orquesta Dickson*. En algunes ocasions la trobem escrita d'altres maneres: *Dickshon*, *Dikson* o *Dichson*, o presentada com a *Dikson y sus muchachos* o *Dikson y su orquesta*, com si “Dikson” –o les seves altres variants– es tractés d'un dels components principals, com per exemple, el director del conjunt (com passava en el cas de l'*Orquestra Bruach* o la

⁴⁶ Valtentí. Op. Cit., p. 34.

⁴⁷ Hem d'entendre que aquest conjunt musical no té res a veure amb un altre que hem trobat citat amb el mateix nom (*Bohemios*) en un programa de ball d'Olesa de Montserrat, tocant juntament amb l'orquestra *Mickey Jazz*, l'any 1935. Si bé, per dates, aquest primer conjunt *Bohemios* ens podria interessar, la fundació dels que ara tractem, el 1942, ens indica que necessàriament les dues bandes no són la mateixa.

Orquesta Blay). El propi director, en uns documents manuscrits que més endavant mencionarem, escriu el nom de diverses maneres. Per a referir-nos-hi aquí, ens hem decantat pel que sembla que va ser l'última versió: *Dickson*.

En la majoria de casos és difícil esbrinar la data de fundació de l'orquestra, però dos documents trobats a l'Arxiu Municipal de Gavà fa que el de la *Bohemios/Dickson* sigui un cas excepcional. Es tracta de dos dietaris, proporcionats a l'arxiu per Francesc Bernad, que recullen la comptabilitat d'aquest conjunt duta a terme pel seu director, Andrés Bernad (pare d'en Francesc), de cadascuna de les actuacions realitzades entre els anys 1943 i 1946, relacionades en el primer dietari, i 1946 i 1950, en el segon⁴⁸. A la finalització de cada curs o any musical (examinant els dietaris, veiem que el període d'actuacions comença a les darreries de març / mitjans d'abril, i finalitza cap a mitjans de febrer), Bernad fa un balanç de la situació econòmica del conjunt, indicant, en brut, la quantitat de guanys que l'orquestra ha tingut al llarg de la temporada. En aquest resum financer, juntament amb un segell de l'orquestra, s'indica l'any que acaba de finalitzar i el número d'any de vida de l'orquestra (fig. 11). Aquests apunts ens permeten saber, per exemple, que "l'any II" de *l'Orquesta Bohemios* va ser aquell que va comprendre entre el 25 d'abril de 1943, amb una actuació a Castelldefels, i el 22 de febrer de 1944, amb una altra actuació a la mateixa localitat, i per tant, ens permeten deduir que l'any de fundació del conjunt musical va ser el 1942. D'altra banda, podem saber també la data del canvi de nom de *Bohemios* a *Dickson*, gràcies a les anotacions al segon dietari mencionat, on s'indica que el curs musical 1946-1947 va ser el VIè de l'Orquestra *Bohemios* i el I de la *Dickson*.

⁴⁸ *Dietaris Orquestra Dickson*. (Fons Francesc Bernad) Conservats a l'Arxiu Municipal de Gavà, Gavà.

Figura 11: Detall del primer dietari conservat a l'Arxiu Municipal de Gavà. (Font: fotografia pròpia)

Les dades procedents dels dietaris, i que fan referència a la periodització de l'activitat de l'orquestra i al seu canvi de nom, són contrastables amb aquelles que ens proporcionen els programes de Festa Major. Per exemple, a Castelldefels, l'*Orquesta Bohemios* (fig. 12) participa en els actes ballables els anys 1942 i 1943, i ja amb el nom de *Dickson* (fig. 13), la trobem en els programes de la mateixa localitat dels anys 1947, 1949 i 1950⁴⁹.

Figura 12: *Orquesta Bohemios*.
(Font: Arxiu Municipal de Gavà)

Els dietaris són també una important font d'informació pel que fa als components del conjunt. En cadascuna de les actuacions, es relaciona la compensació econòmica de cadascun dels músics de la banda. D'aquesta manera podem anar veient l'evolució de la composició de l'orquestra, les baixes dels integrants i la incorporació de nous. En l'actuació del 25 d'abril

⁴⁹ Programes de Festa Major de Castelldefels, agost de 1947, 1949 i 1950. Arxiu Municipal de Castelldefels, Castelldefels.

de 1943 hi figuren 7 components: Rafael, Pedro, Andrés (Bernad), Pelegrí, Oriol, Martí (Gassol i Lopez) i Bonet, amb els seus corresponents sous. De la majoria només coneixem el nom de pila o el primer cognom, però d'altres disposem també de tots dos, gràcies a fonts primàries de les que més endavant parlarem. Aquesta composició es manté durant gairebé tot aquest segon any de *Bohemios* fins que, el 30 de gener de 1944, Rafael deixa d'aparèixer i en substitució trobem a Vicente. També veiem que el 23 de juny de 1944, Zarco s'incorpora, i els guanys per l'actuació passen a dividir-se entre 8 músics. A mode de resum, altres components que es van anar incorporant al llarg dels anys foren: Mateu (incorporat l'any 1944), Fernando (1945), Cotanda (1945), Ruan (1945), Ferran (1946), José (1946), Roberto (1947), Vilanova (1948), Berga (1949) i Juan (1950). Els components que van tenir més continuïtat són: Andrés, Vicente, Pelegrí i Martí.

Així mateix, entre els assalariats trobem a Martínez (des de les actuacions de l'agost de 1946) i a Ramón (des de les del juny de 1949), que figuren com a vocalista, el primer, i tenor, el segon.

Figura 13: *Orquesta Dickson*,
ca. 1948. (Font: Arxiu
Municipal de Gavà)

Malauradament, aquests apunts no permeten saber quin instrument tocava cadascun dels músics. Hem cercat a les fotografies conservades a l'Arxiu de Gavà i als programes de Festa Major –en algunes ocasions, se'n fa menció– per establir la següent composició d'instruments i atribuir-los a alguns dels noms que coneixem. A l'orquestra es comptava generalment amb contrabaix, piano, trompetes, trombó, bateria, saxo alt (tocat pel propi director) i saxo

tenor (de la mà de Gassol), a banda del vocalista principal (Martínez) i el tenor (Ramón).

Coneixem, gràcies a un fulletó propagandístic (sense data, però posterior a 1947) conservat a l'Arxiu de Gavà en el què l'orquestra “*se ofrece a Vd. Para toda clase de festejos musicales*”, que els representants del conjunt eren els següents: el propi director, Andrés Bernad, representant a Gavà, Juan Mateu, representant de l'orquestra a Viladecans, i Martí Gassol, que ho era a Barcelona⁵⁰. És interessant com entre les despeses que figuren al dietari s'inclouen els costos que suposen els viatges de Martí Gassol des de Barcelona fins a la localitat baixllobregatenc, amb motiu d'assajos o actuacions.

Continuant amb els personatges relacionats amb aquest conjunt, cal fer especial menció a un nom que apareix en tan sols una ocasió però que és interessant pel que fa al paper que jugaria la dona dins del fenomen de les orquestres de ball. En el programa de Festa Major de Castelldefels de l'any 1942, l'orquestra *Bohemios* de Gavà s'anuncia acompanyada per “*su vocalista animadora Tere Chabrier*”⁵¹. Desconeixem si Chabrier havia estat una integrant usual del grup durant aquell primer any d'activitat del conjunt; en tot cas, sembla ser que, per la manera en què està redactat aquest comunicat, es tractaria d'una cantant afiliada a l'orquestra *Bohemios*, i no d'una col·laboració puntual.

En el primer dietari hi ha anotades al voltant d'un 190 actuacions i al segon unes 350, dutes a terme a Gavà (algunes al *Bar Estación*, al Casino, al Sindicat i a la Cooperativa), Begues, Castelldefels (algunes al Florida, al Club Pineda, a la *Horchateria Valenciana de Castelldefels Playa*, al Casino de la platja o “al carrer”), Viladecans (algunes a Albarrosa), Sant Climent de

⁵⁰ *Fulletó propagandístic Orquesta Dickson*. (Fons Francesc Bernad) Conservats a l'Arxiu Municipal de Gavà, Gavà.

⁵¹ Programa de Festa Major de Castelldefels, agost de 1942. Arxiu Municipal de Castelldefels, Castelldefels.

Llobregat, Sant Boi (algunes al Casino i a l'Ateneu Santboià), Cornellà de Llobregat (a l'Orfeó Catalonia, del barri del Pedró), Torrelles de Llobregat, Santa Coloma de Cervelló, Barcelona (algunes al Price, a Vallcarca i al C/Viladomat núm. 73) i a L'Albagés – a la comarca de Les Garrigues.

Cal destacar, d'altra banda, l'ampli ventall d'actes en els què participava l'orquestra, que queda reflectit en aquests dos dietaris. Més enllà dels balls de les Festes Majors, Carnestoltes, Nadal i Cap d'Any o revetlla de Sant Joan, l'orquestra tocava gairebé setmanalment als actes ballables dels diumenges a la tarda, que pel seu caràcter “extraoficial”, no queden documentats enlloc a banda dels esmentats dietaris. Per aquestes actuacions de caire més ordinari, es cobrava quantitats més baixes, al voltant de 200 i 500 pessetes. En canvi, per les més destacades podien arribar a tenir uns guanys d'unes 1200 pessetes.

El caràcter de les despeses també era divers i variava en funció del tipus d'actuació i de les necessitats de l'orquestra en cada moment. A banda dels sous, els beneficis per les actuacions havien de cobrir altres costos: lloguer d'instruments (el del piano, que l'orquestra pagava trimestralment, el de les trompetes o el del contrabaix), lloguer de micròfons, trucades a propòsit de gestions, transport pels desplaçaments fins a les diverses localitats on el conjunt havia d'actuar, sopars, allotjaments si l'orquestra treballava dos o més dies seguits...

Entre les anotacions, veiem que es donava el cas en què les actuacions podien resultar a càrrec de l'orquestra. Això volia dir que el propi conjunt era l'encarregat de gestionar la festa, i per tant, per exemple, de comprar les flors per a les toies que s'havien de subhastar durant les sessions del Ball de la Toia o el taló d'entrades a repartir per poder assistir a la sessió de ball, o de contractar empleats responsables de servir durant la sessió. Els beneficis per al conjunt per aquest tipus d'actes, però, eren més grans ja que havien de proporcionar una quantitat suficient de diners per a que l'orquestra se'n pogués fer càrrec d'aquestes qüestions.

Degut a que no disposem de cap més registre de la *Dickson*, suposem que el conjunt es va desfer al començament de la dècada de 1950.

4.1.5. CASTELLDEFELS

LOS YETIS

Finalitzem la relació d'orquestres amb el conjunt més recent que hem trobat, *Los Yetis*.

En una entrada del blog del diari local *La Voz de Castelldefels*, que porta per nom *Els Yetis de Castelldefels*, trobem informació proporcionada a l'autor, Enric Ferrer Batet, per part de testimonis de ciutadans de Castelldefels⁵². Les dades extretes d'aquesta entrada són les que ara presentem aquí, conjuntament amb aquelles extretes d'una altra entrada del blog d'Alfonso López, *Castelldefels: Historias menudas*, denominada *Los Yetis, un grupo musical de Castelldefels (1967-1970)*⁵³.

Los Yetis era un conjunt que havia estat fundat i dirigit principalment per tres germans cecs (motiu pel qual eren coneguts popularment també com *Los Ciegos*), José Miguel i Ignacio Mateo Gómez, que tocaven la guitarra, i Antonio Mateo Gómez, que tocava el baix. Sembla que un quart germà d'aquesta família, Vasco, havia estat vocalista del conjunt. A banda, s'afegien altres músics que col·laboraven puntualment amb el grup, com van ser Pepe Pons, al baix, Juan Vicente Pitarch i Amadeu Estrada, als teclats, i Toni Palau, a la bateria. Una de les col·laboracions més interessants dels *Yetis* va ser la

⁵² Ferrer Batet, E. (2023) Els Yetis de Castelldefels a *La Voz de Castelldefels*. [Consultat on line <https://lavoze.cat/2023/09/els-yetisde-castelldefels/> el 10/07/2024]

⁵³ López, A. (2023) Los Yetis, un grupo musical de Castelldefels (1967-1970) al blog *Castelldefels: Historias menudas*. [Consultat on line <https://castelldefelshistoria.blogspot.com/2023/03/los-yetis-un-grupo-musical-de.html> el 10/07/2024]

de Tony Ronald, que a banda d'haver estat un dels vocalistes, va ser el productor dels dos discs que el conjunt de Castelldefels va gravar els anys 1969, *Montaña y mar*, i 1970, *Todo acabó / My world fell down*, conservats a la BNE⁵⁴.

El conjunt sembla que va estar actiu entre els anys 1967 i 1970. De fet, ens consta, als programes de Festa Major d'hivern de Gavà, que *Los Yetis* havien tocat durant les sessions de ball dels anys 1967 i 1968⁵⁵.

Si hem acabat incloent aquest conjunt que clarament pot englobar-se en un fenomen musical que hem intentat evitar en aquest treball, el de grups de clara tendència pop (com es pot evidenciar de les seves composicions en la discografia) és perquè tenim constància d'una fotografia, conservada a l'Arxiu Municipal de Castelldefels, en el què es reflecteixen algunes característiques més pròpies del fenomen de les orquestres de ball.

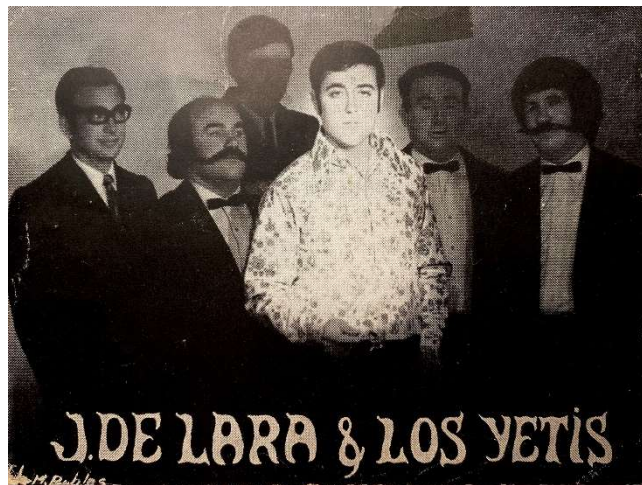

Figura 14: *Los Yetis* i J. de Lara.
Any 1968. (Font: Arxiu Municipal
de Castelldefels)

A la fotografia (fig. 14), s'observa que els *Yetis* sovint van fer servir com a vocalista algun intèrpret que estrictament no formava part de la banda, i

⁵⁴ Publicades tres cançons a YouTube: *Montaña y mar* <https://www.youtube.com/watch?v=LVRJkWcnDv4>, *Maribel* <https://www.youtube.com/watch?v=INBeP5HPFjM> i *Todo Acabó* <https://www.youtube.com/watch?v=6CFi8KbsX78> [Consulta feta el 10/07/2024]

⁵⁵ Programes de Festa Major de Castelldefels, agost de 1967 i 1968. Arxiu Municipal de Castelldefels, Castelldefels.

que adquiria un cert protagonisme sobre la mateixa –en aquest cas, un tal J. de Lara. A més, la indumentària dels músics sembla homogènia i de cert gust tradicional. En tot cas, és una formació que juntament amb la *Syncom's* de Sant Boi, explicita la transformació de les antigues orquestres de ball en un nou format que precisament durant aquesta dècada es va acabar imposant i que, d'alguna manera, conclou l'època daurada de les primeres.

Un cop desapareix el conjunt, alguns dels membres creen el grup *Los D2*, conjuntament amb altres músics provinents d'una altra formació musical, els *Silver Stones*, d'Almazora (Castelló).

4.2. ELS ACTES DE BALL A LES FESTES MAJORS

Aquest apartat no tindrà l'extensió de l'anterior, 4.1, dedicat a les orquestres de la subcomarca. De fet, la incorporació d'aquest punt vol ser un complement de la informació sobre la participació de les orquestres de ball del Baix Llobregat sud a les Festes Majors del seu territori. Per tant, la informació que relacionarem ara, que es fonamenta en el buidatge de les dades procedents dels programes, ja sigui en format de tríptics, fulletons o d'informació procedent de premsa escrita, s'organitzarà de tal manera que puguem observar la importància dels actes ballables a cadascuna de les Festes Majors dels diferents municipis, els tipus de registres musicals que s'interpretaven així com les orquestres que es contractaven per aquests esdeveniments.

Tot i que en la majoria de poblacions hi havia sales de ball, es muntava, a la temporada d'estiu i, per tant, per les Festes Majors, que acostumen a ser durant l'època estival, un recinte, envelat o a l'aire lliure, expressament per a les sessions de ball. Les orquestres tocaven allà pels que s'anomenaven “balls de vetlla”, “balls de gala” o “lluïts balls continus” que, tot i que podien ser tant de matí, com de tarda/nit, acostumaven a fer-se entre les 18h i les 24h.

4.2.1. FESTA MAJOR DEL PRAT DE LLOBREGAT

A finals de setembre, per Sant Cosme i Sant Damià, tenia lloc la Festa Major del Prat. A partir de la informació extreta de les fonts primàries consultades, sabem que els actes de ball acostumaven a tenir lloc al Centre Artesà del Prat o a l'envelat instal·lat per l'ajuntament.

D'aquest esdeveniment, hem pogut consultar la programació dels anys 1930, 1931, 1933, 1934, 1935, i del 1945 al 1970. No sempre l'hem trobada entre els programes de l'arxiu, en algunes ocasions ha calgut acudir al periòdic *Portavoz de la Vida local*, conservat a l'Arxiu Municipal del Prat. Entre aquests programes hi figuren aproximadament unes 120 orquestres dedicades als actes ballables. Les que més cops apareixen són la *Orquesta Florida* de Girona (que hi figura un total de 12 vegades) i l'*Orquesta Demon's Jazz / Orquesta Demon's* de Barcelona (un total de 8 vegades). De les orquestres del Baix Llobregat sud, relacionades en el punt anterior, només hi trobem dues mencionades: el *Quintet Íntim*, de la mateixa localitat (una vegada), i la *Orquesta Bruach* (en 10 ocasions).

4.2.2. FESTA MAJOR DE SANT BOI DE LLOBREGAT

La Festa Major de Sant Boi durant el període que ens ocupa es duia a terme per Sant Baldiri (citad sovint, en l'època franquista com a *Baudilio*, nom que també rebé la vila) i per tant, pels vols del 20 de maig. Els actes de ball tenien lloc en les sales dels dos ateneus principals del poble. D'una banda, l'Ateneu Santboià (conegut també pel nom "Jardí"), a la Sala Amigón, i d'altra banda, a l'Ateneu Familiar (conegut com a "Local"), a l'anomenada Pista Mirador. No tenim constància de que s'instal·lés una sala d'estiu.

D'aquest període, hem pogut consultar els programes de Festa Major del 1930 al 1936 i del 1939 al 1970. A l'arxiu de vegades es conserva el programa oficial de l'ajuntament, que aglutina ambdues programacions dels ateneus mencionats (amb posterioritat a la Guerra Civil, durant el franquisme), altres vegades es conserva també el programa particular de tots dos ateneus,

i altres únicament un d'ells. Alguns puntuals, no es conserven directament a l'arxiu, i s'han hagut de consultar a la revista local *Vida Samboyana*⁵⁶, publicada entre el 1955 al 1977, que al número de maig publicava la programació oficial de la Festa Major.

Per a les Festes Majors dels anys mencionats, aproximadament unes 100 orquestres són contractades pels actes de ball, entre les quals, les que més es repeteixen són, de nou, l'*Orquesta Florida* (un total de 15 vegades) i l'*Orquesta Demon's Jazz / Orquesta Demons* (un total de 9 vegades). De les orquestres estudiades per aquest treball, és a dir, de les del Baix Llobregat sud, trobem l'*Orquesta Bruach* (un total de 9 vegades) i la santboiana *Syncom's* (una sola vegada).

Aprofitant aquest punt que fa referència a la Festa Major de Sant Boi, cal destacar que es conserven a l'Arxiu Municipal d'aquesta ciutat uns documents interessants referents al ball, que no hem trobat en cap altre població. Es tracta d'uns fulletons on s'inclou el programa de balls previst per a les celebracions. Els casos que es conserven són els programes dels balls de les Festes Majors de 1931, 1932 i 1934, i un d'un ball de casats i solters del 30 de setembre de 1950 (fig. 15). En ells apareix el repertori dels ritmes que es tocaran en les sessions de ball i, en alguns casos, l'orquestra que s'encarrega de la música.

⁵⁶ Programes de Festa Major de Sant Boi als diversos números de la revista *Vida Samboyana*. [Consultada on line a *Trencadís* <https://trencadis.diba.cat/dem/catalog/details/37781?locale=ca> durant el juny de 2024]

Figura 15: Programa de balls de la Festa Major de 1932.

(Font: Arxiu Històric Municipal de Sant Boi)

4.2.3. FESTA MAJOR DE VILADECANS

A Viladecans la Festa Major se celebrava per Santa Maria de Sales, el 8 de setembre. Hem consultat els programes de Festa Major únicament dels anys 1954, 1958, i els de la dècada de 1960, a excepció del de 1968. Al voltant d'unes 60 orquestres van ambientar els balls d'aquells anys, i només la *Bruach* hi figura entre elles, que surt mencionada una sola vegada, en el programa de l'any 1954.

4.2.4. FESTA MAJOR DE GAVÀ

El ball per la Festa Major d'estiu a Gavà, celebrada per Sant Pere, tenia lloc a l'envelat o sala d'estiu del Cafè-Casino. Per la Festa Major d'hivern, per Sant Nicasi, les sessions de ball es realitzaven a la sala principal d'aquest establiment o al Centro Recreativo de Unión Patriótica. En temps de la Segona República, del que només tenim dades de la Festa Major d'estiu, els balls podien esdevenir-se tant al Casino, que representava el pol de drete de la localitat, com a l'Ateneu Republicà, pol gavanenc d'esquerres.

Per aquest treball hem consultat els programes de Festa Major d'estiu dels anys 1933, 1934, 1936, 1941, 1944, 1945, 1947, 1951, 1952, 1953, 1956 i del 1958 al 1970. Aproximadament unes 75 orquestres van ser contractades per ambientar els balls d'aquestes dates. Destaca la presència de la *Orquesta Bruach*, que abans de 1941 la trobem com a *Orquesta Mickey-Jazz* i a partir

de 1963 com a *Brother's*. Tenint en compte aquests dos canvis de nom, l'orquestra hi figura un total de 19 vegades.

Entre els programes de la Festa Major d'hivern, dels anys 1951, 1965, 1967 al 1970, unes 18 orquestres són mencionades, entre les quals trobem la *Bruach* i *Los Yetis*.

4.2.5. FESTA MAJOR DE CASTELLDEFELS

La Festa Major de Castelldefels es duia a terme a mitjans d'agost, per l'Assumpció i els actes de ball tenien lloc a l'envelat. Hem consultat els programes de Festa Major dels anys 1935 i del 1939 al 1965, tret del de 1946, tots digitalitzats i publicats a la web de l'Arxiu Municipal de Castelldefels. Al llarg d'aquests anys, són mencionades al voltant d'un 40 orquestres, de les quals només trobem citades la *Mickey-Jazz / Bruach* (en 11 ocasions), la *Orientales Banda* (en 3 ocasions) i la *Bohemios / Dickson* (en 3 ocasions), de les estudiades.

4.2.6. FESTA MAJOR DE BEGUES

De l'època que ens ocupa, a l'Arxiu Municipal de Begues no es conserva gairebé cap programa de Festa Major, que se celebrava pels volts del 25 de juliol, per Sant Jaume. Hem pogut consultar els dels anys 1964 i 1966, on hi figuren 5 orquestres de ball, totes de fora de la subcomarca tractada en aquest treball. Destaca la *Orquesta Fachendas* de Sabadell, que trobem reiteradament en totes les Festes Majors comentades, com una de les més exitoses.

A l'arxiu es guarden, però, al voltant d'uns 60 fulletons propagandístics datats entre els anys 1946 i 1955, enviats per orquestres d'arreu de Catalunya. Es tracta d'un tipus de document que, en la majoria de casos, proporciona molta informació sobre l'orquestra: la seva procedència, el número d'integrants, el contacte amb el representant i/o director o els

ritmes i cançons que ofereix per a tot tipus de festivitats, entre d'altres. Tot i així, sembla ser un tipus de programa que només aquells conjunts més importants, per tant, més coneguts i amb més pressupost, podien permetre's. No hi ha cap que sigui de les orquestres del Delta del Llobregat, objecte del nostre treball, ja sigui perquè no se'n conserven, o, més probablement, perquè no n'havien tingut mai (en excepció d'algunes que ja hem mencionat en el punt anterior, 4.1, com són la *Bruach* o la *Dickson*). En tot cas, aquests fulletons propagandístics conservats a l'arxiu de Begues, han resultat una eina molt útil per veure la necessitat de les orquestres de donar-se a conèixer de cara als actes i celebracions a les viles, de la zona d'estudi i d'arreu, i com es realitzava aquest tipus de difusió, incidint en els integrants, les composicions del repertori i el tipus d'espectacle que oferien. Hem de pensar, que les orquestres del Baix Llobregat sud seguirien estratègies de publicitat similars i que de ben segur anirien adreçades fonamentalment a indrets allunyats del territori.

5. DISCUSSIÓ

Les dades obtingudes exposades al punt anterior de resultats permeten ser llegides, interpretades i discutides en clau de fonts per entendre globalment el fenomen de les orquestres de ball a Catalunya i la seva evolució al llarg del període que hem decidit estudiar, entre la dècada dels anys 1930 i finals dels anys 1960, amb especial atenció a les particularitats socials i culturals del Baix Llobregat sud, que pateix durant aquest temps unes transformacions importants de caràcter polític, econòmic i de comunicació, molt vinculades a la proximitat de la gran metròpoli: Barcelona.

Està clar que alguns d'aquests canvis són fruit d'una dinàmica macro-històrica, que supera els límits geogràfics de la zona del Delta del Llobregat. Són, de fet, de caràcter supracomarcal, o inclús supranacional, i adquireixen un sentit en una dimensió estatal o fins i tot internacional.

En primer lloc, a nivell internacional, cal vincular l'evolució de la música popular i de les seves manifestacions públiques (actes de Festa Major principalment però també molts altres on aquest tipus de conjunts musicals actuaven) a la generalització dels sistemes d'enregistrament i de difusió de novetats i modes musicals d'arreu. Tindran especial importància aquells països que, arran de les noves conjuntures geopolítiques, se situen com a capdavaners en l'economia i la cultura. Evidentment, cal destacar entre tots ells, els Estats Units. Si bé aquestes influències arriben abans a les grans ciutats, en el nostre cas Barcelona⁵⁷, de retruc acabaran influint a les àrees circumdants, com és la nostra àrea d'estudi.⁵⁸

D'altra banda, els fets de caràcter estatal passen necessàriament pel creixement econòmic i demogràfic de Barcelona al llarg del segle XX, amb l'arribada de població forana, primer especialment catalana però ben aviat

⁵⁷ Pujol-Baulenas, J. (2005) *Jazz en Barcelona 1920-1965*. Almendra Music. Barcelona.

⁵⁸ Papo, A. (1985) *El Jazz a Catalunya*. Edicions 62, Barcelona.

d'arreu d'Espanya, i també, com no podia ser d'altra manera, l'establiment de la República (1931-1939), amb tot els avenços socials i culturals que suposà, la Guerra civil espanyola (1936-1939) i la posterior dictadura franquista a Catalunya (1939-1975).

Totes aquestes transformacions i canvis d'abast internacional i estatal tenen finalment una implicació en els canvis històrics a nivell local i subcomarcal. La població del Baix Llobregat sud, al llarg d'aquest període, evoluciona d'una societat eminentment agrària -centrada en l'explotació dels conreus del Delta del Llobregat- i local, a una d'altra d'industrial, amb un alt percentatge de població migrada, que fornïa de mà d'obra a Barcelona i la seva àrea metropolitana, de la que amb el temps els municipis estudiats van passar a formar-hi part⁵⁹. L'origen d'aquests fluxos migratoris van tenir, com hem vist i tornarem a esmentar, un paper cabdal en la transformació dels gustos musicals de la població.

Així, els límits cronològics del nostre treball s'estableixen, pel que fa als inicis, amb la generalització de les orquestres de ball diferenciades dels grups musicals de caràcter més folklòric o tradicional. Malgrat hem vist que alguns d'aquest conjunts musicals s'arrelen en fases anteriors (el cas del *Quintet Íntim* del Prat), clarament hi ha una eclosió del fenomen a la dècada del 1930, una mica més tard que a Barcelona, motiu pel qual vam decidir iniciar la nostra recerca en aquest període. El motiu podria ser la generalització prèvia d'alguns sistemes de radiodifusió, l'increment demogràfic i transformació urbana del paisatge rural i la modernització de la cultura amb les noves polítiques de la República. Sigui com sigui, abans, el panorama musical popular sembla estar essencialment dominat per les danses tradicionals: jotes, sardanes, balls de bastons i gitanes, i -com a fet

⁵⁹ Retuerta, M.L. (coord.) (2002) *Models urbans, models de creixement i altres escrits*. Monogràfic de *Materials del Baix Llobregat* 8. Centre d'estudis Comarcals del Baix Llobregat. Sant Feliu de Llobregat.

diferencial comarcal- la tornaboda a Viladecans i Gavà⁶⁰, com també de la implantació de les societats corals -els anomenats “Cors de Clavé” a un Baix Llobregat que començava a caminar vers la seva incipient industrialització⁶¹. Serà doncs, a la dècada de 1930, com anem reiterant, que veiem l’eclosió d’aquest nou model de les orquestres de ball.

Abans d’entrar amb la contrastació dels resultats, hem de dir que la informació és molt desigual entre els diferents municipis que ens vam proposar estudiar. Els motius són diversos, i passen per aspectes metodològics, o fins i tot epistemològics, per la qualitat i quantitat de dades conservades o la pròpia subjectivitat i coneixement personal del fet. En primer lloc hauríem de dir que gran part de la informació no estava publicada i això ens ha obligat a replantejar, com ja s’ha dit a la metodologia, aquest treball que en origen ha de ser de síntesi bibliogràfica. Les poques referències publicades, ja sigui en monografies, o en obres de miscel·lània, amb informació molt dispersa, ens ha obligat a acudir a fonts primàries, essencialment a arxius locals. En aquest sentit, de la nostra relació de municipis a estudiar, vam haver de descartar Sant Climent de Llobregat, que no compta amb un centre d’aquestes característiques⁶². D’altra banda, Begues sí compta amb un bon arxiu i ens ha fornint algunes dades interessants encara que, per motius similars -de caràcter demogràfic-, no sembla que comptés amb orquestres de ball pròpies durant el període estudiat. De les grans aglomeracions urbanes, El Prat, Sant Boi, Viladecans, Gavà i Castelldefels, s’haurà observat la gran diferència de documentació

⁶⁰ Puga, R. & Campmany, J. (2019) *La dansa popular a Gavà del segle XIX al XXI*. Associació d’Amics del Museu de Gavà. Gavà.

⁶¹ Jordana, J. (2010) *El cant coral al Baix Llobregat*. Federació Catalana d’Entitats Corals-Demarcació del Baix Llobregat- Press Line. Barcelona.

⁶² Val a dir que en el cas de Sant Climent, es tracta d’una entitat municipal que fins ara ha tingut una demografia molt baixa. En tot cas, vam mirar de trobar orquestres pròpies del poble en la nostra recerca a l’arxiu de Viladecans, ciutat més pròxima a aquest municipi, i no en vam trobar cap referència. Segurament pel mateix motiu poblacional, Sant Climent no deuria comptar amb cap agrupació musical de les característiques que ara tractem.

aportada. Està clar que la proximitat personal amb Gavà pot haver suposat part d'aquest biaix d'informació entre aquest municipi i la resta (coneixement més aprofundit de la bibliografia, possibilitat de contactar i entrevistar protagonistes dels esdeveniments, sovint familiars directes, etc.). Tanmateix, també ha influït els sistemes d'organització dels arxius i la possibilitat de consulta de treballs previs. Finalment, voldríem citar la possibilitat de que el propi esdevenir històric de cada municipi pugui haver influït realment en el desenvolupament del fenomen musical. Així, per al cas de Gavà, les dues principals orquestres, *Blay* i *Bruach*, tenen origen en un fet històric d'àmbit molt local. L'orquestra Blay, fou fundada per Rafael Blay, d'origen valencià i alhora membre de la banda *Els Negres*, seguint el model de les bandes musicals del País Valencià. En paral·lel existia a Gavà la banda *Els Blancs*, fundada pel també valencià Josep Rosselló, mestre de música de Pere Bruach. La presència d'aquesta tradició de bandes valencianes a Gavà, i de la influència que en la formació de les orquestres de ball tingueren amb posterioritat, s'ha de relacionar amb l'arribada massiva de població valenciana, fonamentalment d'Olocau, com a resultat de la recol·lecció de la fibra del margalló al Massís del Garraf i la posterior implantació de famílies amb el creixement industrial de la vila⁶³.

Sigui com sigui, observem de l'estudi global dels diferents casos registrats, una dinàmica que fins a cert punt es compartida. Aquests trets compartits els relacionem a continuació.

Un dels punts més destacables és que el fenomen neix molt vinculat a la cultura popular nord-americana, i serà a inicis del període d'estudi, durant la dècada de 1930 que veiem sorgir grups amb noms anglicitzants o que els simulen: *Mickey Jazz*, a Gavà o *Royaltic Jazz*, *Molas and his boys* i *Oriental's*

⁶³ Campmany, J. (2016) L'impacte associatiu i cultural de la immigració valenciana a Gavà. A *Els moviments migratoris a les terres d'Eramprunyà- VIII Trobades de Centres d'Estudis i d'Estudiosos d'Eramprunyà*. Centre d'Estudis de Gavà. Gavà. 35-46.

Band, a Viladecans. Aquestes bandes, amb el precedent del *Quintet íntim*, al Prat, a més de tocar vals-jotes, paso-dobles i música llatina i tangers, incorporen al seu registre els foxtrots, xarlestons i altres composicions “americanes”, tot en terminologia dels programes que hem pogut analitzar. Evidentment, aquest nou repertori obliga a la presència de nous instruments musicals, fins ara absents en la interpretació de la música popular, així com dels intèrprets capaços de fer-los tocar: alguns nous instruments de vent-metall, com trombó de vares i principalment saxofon (altres ja eren presents en formacions més tradicionals com les bandes municipals), la bateria –de vegades, anomenada *jazz-band*–, entre els de percussió, i el piano, com a instrument de teclat de corda percutida. També pot considerar-se d’una certa novetat la presència d’un vocalista que se’n destaca, a diferència d’altres cançons d’arrelament més local i, especialment, en la tradició de la música coral.

Aquests gustos americanitzats es veuen truncats al final de la guerra civil i la implantació de la dictadura franquista a casa nostra. Una ordre del *Ministerio de Industria y Comercio*, del 20 de maig de 1940, que estableix la prohibició de l’ús de “*denominaciones constituidos con palabras extranjeras, dialectos distintos del idioma castellano, que están en pugna con el sentimiento nacional y españolista proclamado por el nuevo Estado, y que debe ser expresión y norma de conducta de todos los buenos españoles*”⁶⁴, fa que algunes d’aquestes orquestres hagin de canviar de noms, més acords amb els temps, adequats a les exigències del nou règim, que vol espanyolitzar les expressions de la cultura popular. Entre les abans esmentades i que podem resseguir un cop instaurada la dictadura destaquem la *Mickey Jazz* que es rebateja com *Bruach*, o *Oriental’s Band* que ho farà com *Orientales Banda*. Tanmateix, i potser degut al canvi d’orientació de la Segona Guerra Mundial i la necessitat de que la dictadura replantegés

⁶⁴ Herreras, J.C. (2010) Políticas de normalización lingüística en la España democrática. A *Actas del XVI Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*. París. Nota 6.

el seu posicionament geopolític internacional, hagué un relaxament al respecte i ràpidament veiem iniciatives en les que el nom de les orquestres tornen a emmirallar-se en models anglosaxons. Serà el cas de l'orquestra *Dickson*, amb fundació l'any 1942 com a *Bohemios*, o de la Bruach, que al 1963, tornarà a canviar de denominació i passarà a anomenar-se *Brother's*.

Malgrat això, i sense que abans no haguessin deixat de tenir molta influència en el repertori musical d'aquests grups, pot veure's també un replantejament en les peces tocades en públic. Segons informació obtinguda de les fonts, es redueixen les mencions a estils "nord-americans" per a incrementar-se el repertori de música espanyola, o, en tot cas, d'origen llatinoamericà, que, segurament, per les seves lletres originals directament en castellà, eren més susceptibles de ser acceptades pels gustos del règim i d'una societat progressivament adoctrinada al respecte. El que sembla que no canviarà, però, és la petja de la dècada anterior pel que fa a la conformació dels components de les orquestres de ball i de la incorporació dels nous instruments dins dels corrents de la nova música popular.

Quant als components d'aquests conjunts, observem que el seu nombre és molt variable, tot i que gairebé sempre es mou entre les 5 i 9 persones. Val a dir que la composició de les orquestres és canviant, amb músics que alternen la seva participació en diversos grups (com és el cas d'Andreu Bernad entre l'orquestra *Orientales Banda* i l'orquestra *Bohemios/Dickson*), que es van substituint, o que es consideren aliens a la formació però que són requerits per a les actuacions (com és el cas d'Amadeu Estrada, a l'Orquestra *Blay* o *Los Yetis*). Les orquestres apareixen i desapareixen i no hi ha uniformitat en el seu nom, ja sigui amb canvis radicals, com els que acabem de comentar, o amb petites variacions sigui en la ortografia o tipografia del nom, la llengua en què s'escriuen o en el fet que es destaquí el seu actor principal. Aquesta figura destacada sol ser el pal de paller de l'orquestra, que juga el paper d'administrador, d'organitzador dels esdeveniments, de director del conjunt, d'instrumentista destacat o de vocalista. Això fa que

sovint el seu nom sigui també el de l'orquestra, o que s'individualitzi del de la resta del conjunt: Pere Bruach, a la *Orquesta Bruach*, Rafael Blay, a la *Orquesta Blay*, Joan Molas a *Molas and his Boys* o Andrés Llamas a la *Orquesta Llamas*. Sovint són només aquests personatges els que semblen- i no sempre- poder exercir professionalment i amb exclusivitat l'ofici de músic. A més, d'ells tenim certesa d'una carrera o formació acadèmica musical prèvia. La resta de components moltes vegades són esmentats com a persones que tenen en paral·lel altres feines, normalment en fàbriques dels voltants (com per exemple a l'empresa Roca radiadors, de Gavà-Viladecans). Això pot ser un motiu per explicar la variabilitat temporal en la composició dels grups, segons fos la disponibilitat dels seus integrants. Finalment dir que la residència d'aquest director de grup és la que fa que una orquestra s'adscriuï a un municipi en determinat, entre d'altres coses perquè era freqüent que els assajos i reunions es realitzessin en cases o espais particulars, les pertanyents a aquests personatges. Pel que fa a la resta de components, és molt habitual que es tractés de persones procedents dels altres municipis veïns, més pròxims, cosa que dificulta, tot plegat, atribuir la procedència real d'aquestes orquestres. En tot cas, poques vegades es comptava amb components de fora de la comarca. Tenim alguna referència d'instrumentistes procedents de Barcelona (el pianista, a l'orquestra *Mickey-Jazz*, sense que s'especifiqui el seu nom).

Seguint amb el tema de la composició d'aquestes orquestres, i introduint algunes dades en clau de recerca de gènere, sobta observar la manca gairebé absoluta de protagonistes femenins. En la responsabilitat dels instruments l'absència és absoluta. Només tenim alguna participació en el pla vocal. Així, solament podem citar la referència a Tere Chabrier (no sabem si nom real o artístic), que fou vocalista i animadora de l'orquestra *Bohemios/Dickson*, entre 1942 i 1947. Val a dir que la integració de la dona en el món de la música popular en les societats occidentals modernes és tardana i en general afecta a qualsevol país. De tota manera, creiem que una manca tan exagerada del component femení en aquestes composicions al Baix Llobregat

sud es deu a dos factors fins a cert punt diferenciats. En primer lloc hauríem de dir que la incorporació de la dona al món de les arts escèniques en general i musicals en particular, havia canviat molt durant les darreries del segle XIX i començaments del XX a Europa i Amèrica. En el camp de la música, és cert que el paper de la dona se centrava en el rol de vocalista. En tot cas, tenim figures destacades. També podríem dir el mateix en el panorama espanyol, en general més urbà quan es tracta de nous corrents musicals, i arreu pel que fa a la música folklòrica. Però la manca d'una participació més explícita de la dona en aquest tipus de conjunts musicals al Baix Llobregat, des dels inicis, pot ser deguda als propis entorns que envoltaven aquestes orquestres tant durant la preparació dels espectacles com en les actuacions, generalment vinculades a un ambient un tant canalla, frívol i sortit de to⁶⁵, no apte per a la moralitat femenina de l'època en un entorn encara molt rural entre una població amb maneres de pensar molt tradicionals. Això es farà més evident durant l'època de la dictadura, en que aquests atributs encara es fan més evidents –ja sigui a l'àrea d'estudi com a nivell estatal– i que malgrat és sovint força permissiva amb l'home, no ho és amb la dona. De fet, encara que la música cau en els paràmetres de l'educació i moralitat femenina, durant el franquisme, el paper de la dona en l'expressió pública d'aquest art quedava fonamentalment relegada als actes de caràcter folklòric⁶⁶. La necessitat de desplaçaments, de vegades llargs i en condicions de convivència segurament molt particulars, de reunions i assajos quotidians, que no facilitaven l'acompliment de les obligacions imposades a la dona pel règim i la societat en general van dificultar durant temps la seva integració en aquests tipus de conjunts. Amb posterioritat al període de temps estudiat, especialment a partir de la segona meitat de la dècada de

⁶⁵ Com el que veuríem plasmat en pel·lícules com *Orquesta Club Virginia*.

⁶⁶ López-Hidalgo, C. & Peinado-Rodríguez, M. (2024) El Modelo de Feminidad franquista a través de la Música. Del Adoctrinamiento a la Transgresión. *Multidisciplinary Journal of Gender Studies*. [Consultat on line <http://dx.doi.org/10.17583/generos.14031> el 04-07-2024]

1960 i més endavant, la figura de la dona com a vocalista de les orquestres de ball, no només es generalitza sinó que es farà imprescindible.

Tot aprofitant algunes de les qüestions plantejades en els paràgrafs anteriors, i gràcies a les diferents fonts d'informació (per exemple en aquest cas, els programes de Festes Majors), val la pena incidir ara en la mobilitat i les àrees d'actuació d'aquestes orquestres. Malgrat poder establir, més o menys, les localitats a les que pertanyien, i en el benentès que sovint els components procedien de poblacions veïnes, està clar que les àrees d'actuació eren diferents segons el tipus d'actes. En general podríem dir que per als petits esdeveniments, de realització periòdica (per exemple setmanals), l'àmbit d'actuació de les orquestres és local. Ens referim sobretot a ballades de cap de setmana (estrictament diumenge), realitzades als casals, casinos, bars o centres recreatius de la localitat. Recordem, les actuacions dominicals de la Bruach o de la *Bohemios / Dickson* al Casino de Gavà o de la *Llamas* al Centre Artesà del Prat. En aquests casos, la majoria de les vegades es tracta d'actuacions organitzades amb consens de l'entitat però en les quals sovint el grup (i sota l'organització logística del líder) cal que es faci càrrec de les despeses de la logística prèvies a l'acte: contracte d'instrumentistes que calguin, adequació de partitures i partícels, lloguer d'equips de so i micròfons, o altres més prosaïques com els tiquets d'entrada (i la seva venda) o les toies, ja explicades en l'apartat de resultats.

D'altra banda, tindríem les Festes Majors. Aquí, les bandes són contractades directament pels municipis i en aquests casos moltes de les despeses anteriors van a càrrec de l'administració de la població on se celebri l'acte festiu, menys aquelles directament vinculades al transport i manutenció dels músics, tot i que les viles poden facilitar la seva gestió (de vegades facilitant l'estada en cases particulars). Ara bé, en el cas de les Festes Majors, i parafrasejant la dita de "ningú no és profeta a la seva terra", la tendència és que als diferents actes de Festa Major, les orquestres no toquin en la localitat d'origen. Això és, al nostre entendre, fàcil d'explicar, i fins a cert punt, és

quelcom que perdura fins l'actualitat. La Festa Major s'esdevé la més important del calendari pel que fa als actes de caràcter lúdic i profà. La sensació de fer actuar les orquestres locals de ben segur deuria provocar la sensació de "poca festa" o de "festa poc gran". Això implica d'una banda un efecte crida de orquestres d'altres llocs i, alhora, l'ampliació del radi d'actuació de les orquestres de la subcomarca. Només trobem una excepció: l'orquestra *Bruach* (*Mickey Jazz – Brother's*), que participà en totes les Festes Majors de la majoria de poblacions estudiades. Potser hauríem de pensar que entre les orquestres haurien diferents "l·ligues" segons fos la seva importància i que, en aquest sentit, la *Bruach* estaria jugant en la "l·liga d'honor" i podria competir en el seu propi territori amb d'altres, d'igual anomenada, procedents de Barcelona o d'altres indrets de Catalunya.

En els programes de Festa Major veiem com s'anuncien grups musicals procedents de Barcelona ciutat (*Demon's*), el Maresme (*Orquestra Els Verds de Mataró*), Girona (*Orquestra Pizarros*) o l'Empordà (*La Principal de Cassà de la Selva*, o la *Montgrins*), tocant al Prat, Sant Boi, Viladecans, Gavà i Castelldefels. De la mateixa manera, sabem de les actuacions de les diferents orquestres baixllobregatines tocant a altres poblacions que no són les pròpies, a d'altres de l'àrea nord de la comarca o en altres comarques.

Finalment, pel que fa a la durada d'aquestes orquestres, alguns cops superen el límit cronològic del treball. En general, desapareixen les referències en la premsa o en els programes de Festa Major. En certes ocasions sembla que finalitzen amb la mort del personatge principal. Segurament, però, algunes de les causes deuriem ser la progressiva professionalització que deuria requerir d'una dedicació exclusiva, l'aparició de grups molt especialitzats en aquesta activitat, i recolzats pels medis de difusió (televisió) i l'enregistrament d'èxits, que generaria un *star-system* de caràcter estatal, i un cert canvi en els gustos en el consum de la música de ball en aquest tipus de festivitats, sobretot amb la progressiva generalització de bandes Pop i Rock, així com de la cultura *Yeyé* i *Hippie*, al llarg de la dècada dels anys

1960. Encara que l'esperit i la filosofia d'aquestes orquestres va continuar, i continua, en algunes sales de ball i en alguns dels actes de les Festes Majors, la seva supervivència sol ser secundària o fins i tot marginal, i sovint el plantejament, organització i repertori musical ha estat modificat. En tot cas, això ja és una altra història.

6. CONCLUSIONS I PROPOSTES DE FUTUR

El treball sobre les orquestres del ball entre la dècada del 1930 fins a la dècada de 1960 al Baix Llobregat sud (en essència, i tenint en compte la informació que hem pogut recollir, als municipis del Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Viladecans, Gavà, Begues i Castelldefels), ens demostra la necessitat de recollir i documentar tan aviat com sigui possible la informació sobre determinades manifestacions artístiques populars en un moment en que gran part dels seus protagonistes estan desapareixent o ja han desaparegut. La informació que al respecte hi ha publicada, pel que fa a l'àmbit local i comarcal, és escassa, i la tasca de buidat de documentació en arxius i la informació de primera mà, mitjançant entrevistes, és clau però requereix de cert temps i esforç.

El treball, en ell mateix, ha permès documentar algunes orquestres prou conegudes però també de moltes altres de les que les evidències històriques són més escasses. L'enregistrament de la documentació ha estat essencial per evitar la seva pèrdua i pot ajudar a incrementar el coneixement que es té en alguns municipis. Per exemple, el recull del nostre treball amplia i obliga a actualitzar alguns dels mapes de distribució d'orquestres a Catalunya presentats en el treball d'Almacellas i Díez, citat ja diverses vegades.

Per altra banda, la relació d'orquestres i el coneixement més aprofundit de les mateixes, permet veure que alguns aspectes de les mateixes responen a una dinàmica general sobre aquest tipus de grups musicals arreu de Catalunya, i segurament de gran part de l'estat, però també com determinades idiosincràsies locals poden explicar algunes particularitats, en la creació de les bandes, la composició de les mateixes, els instruments que es toquen o els repertoris musicals que interpreten: la proximitat al nucli de Barcelona, els fluxos d'immigració i la seva procedència, la naturalesa econòmica i social de les poblacions, els esdeveniments històrics generals i locals, etc.

El treball ens ha obert moltes altres línies d'investigació vinculades al fenomen de les orquestres de ball. La manca de temps i d'espai ens obliguen a no tractar-les aquí. En general com a perspectives de futur, proposem un buidatge més aprofundit dels arxius locals, que, d'altra banda, implicarien l'ordenació acurada dels seus fons. Entre les feines d'arxiu, caldria la digitalització de la documentació textual, que facilités i accelerés les cerques a través de paraules clau. També seria de vital importància la digitalització del fons gràfic, la crida a la població per a enregistrar el coneixement oral, així com ampliar en la mida que sigui possible el fons documental sonor, i duplicar aquell que es conserva en sistemes de reproducció que es deterioren amb el pas del temps. Com a darrera fita, seria molt interessant la redacció d'una monografia sobre el tema o l'organització d'algun tipus de jornades que poguessin reunir especialistes i els resultats fossin publicats. En tot cas, esperem, amb aquest treball, haver fet una petita aportació a la preservació del patrimoni material i immaterial del Delta del Llobregat.

BIBLIOGRAFIA

- ALMACELLAS, J.M. (2022) D'orquestrés i músics a Catalunya. 1910-1944. *Revista Catalana de Musicologia* XV. 189-228.
- ASENSIO, M.S.; MORALES, I. (2004) *Música mecánica. Los inicios de la fonografía*. Consejería de Cultura de la Junta de Andalucía. Granada.
- CALDWELL, J. (1978) *Medieval Music*. Hutchinson, Londres.
- CAMPANY, J. (2016) L'impacte associatiu i cultural de la immigració valenciana a Gavà. A *Els moviments migratoris a les terres d'Eramprunyà- VIII Trobades de Centres d'Estudis i d'Estudiosos d'Eramprunyà*. Centre d'Estudis de Gavà. Gavà.
- CAMPANY, A. (1948) *El ball i la dansa popular a Catalunya*. Editorial Millà. Barcelona.
- DÍAZ, L. (2008) *50 años de TVE*. Alianza editorial. Madrid.
- DOLZ, I. (1996) *Un tomb pel Viladecans del 1930 al 1940*. Edició de l'autor, Viladecans.
- FRISCH, W. (2018) *La música en el siglo XIX*. Akal. Madrid.
- GARCIA ESPUCHE, A. (2010) *La Ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV a XVIII)*. MUHBA-Ajuntament de Barcelona. Barcelona.
- GÓMEZ INGLADA, M. (1993) *Asociacionisme i cultura en una societat en transformació, el Prat de Llobregat 1910-1960*. Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral en línia]
- HERRERAS, J.C. (2010) Políticas de normalización lingüística en la España democrática. A *Actas del XVI Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*. París.
- JORDANA, J. (2010) *El cant coral al Baix Llobregat*. Federació Catalana d'Entitats Corals -Demarcació del Baix Llobregat- Press Line. Barcelona.
- KLIMER, A.D.; CIVIL, M. (1986) Old Babylonian musical instructions relating to Hymnoidy. *Journal of Cuneiform Studies* 38 (1).

- LÓPEZ-HIDALGO, C.; PEINADO-RODRÍGUEZ, M. (2024) El Modelo de Feminidad franquista a través de la Música. Del Adoctrinamiento a la Transgresión. *Multidisciplinary Journal of Gender Studies*.
- MÜNZEL, S.; SEEBERGER, F.; Hein, W. (2002) The Geissenkloesterle Flute – Discovery, experiments, reconstruction, *Studien zur Musikarchäologie* 3.
- PAPÓ, A. (1985) *El Jazz a Catalunya*. Edicions 62, Barcelona.
- PARRISH, C. (1959) *The notation of medieval music*. Pendragon Press. Nova York.
- PRAT, J.; CONTRERAS, J. (1987) *Les festes populars*. Els llibres de la frontera. Barcelona.
- PUGA, R.; CAMPMANY, J. (2019) *La dansa popular a Gavà del segle XIX al XXI*. Associació d'Amics del Museu de Gavà. Gavà.
- RETUERTA, M.L. (coord.) (2002) *Models urbans, models de creixement I altres escrits*. Monogràfic de *Materials del Baix Llobregat* 8. Centre d'estudis Comarcals del Baix Llobregat. Sant Feliu de Llobregat.
- ROMAGUERA, J. (2002) *El Jazz y sus espejos*. Ediciones de la Torre. Madrid.
- SUBIRÀ, J. (1948) *Cançons populars catalanes. Lletres i música*. Editorial Millà. Barcelona.
- PUJOL-BAULENAS, J. (2005) *Jazz en Barcelona 1920-1965*. Almendra Music. Barcelona.
- VALENTÍ, M. (2002) *L'Abans. Gavà. Recull Gràfic 1880-1965*. Efadós Editorial. El Papiol: 593-594.

ARXIUS I FONTS

ARCA. Arxiu de Revistes catalanes antigues.

Arxiu municipal del Prat de Llobregat

- Premsa
 - Diari *Portavoz de la Vida local*
 - Diari *Noticiari Pratenc*
- Programes de Festa Major

Arxiu Històric Municipal de Sant Boi de Llobregat

- Programes i cartells d'actes festius

Arxiu Municipal de Viladecans

- Sèrie documental *Patronato Local de Educación y Descanso*
- Programes de Festa Major

Arxiu Municipal de Gavà

- Premsa
 - Diari *Bruguers*
 - Diari *L'Aramprunyà*
- Programes de Festa Major
- Fons Montserrat Guinot Bruach
- Fons Francesc Bernad
- Arxiu fotogràfic

Arxiu Municipal de Castelldefels

- Programes de Festa Major (digitalitzats i publicats *on line* https://arxiucastelldefels.org/ca/programes_cat/)
- Arxiu fotogràfic

Arxiu Municipal de Begues

- Fulletons publicitaris d'orquestres
- Programes de Festa Major

Trencadís. Fons locals digitalitzats.

